

**”Se on tärkeintä, että pystyy luottaan.”**

**Läheisten ihmissuhteiden merkitys sijaishuollossa olleille nuorille**



Ammattikorkeakoulututkinnon opinnäytetyö

Hämeenlinnan korkeakoulukeskus  
Sosionomikoulutus

Kevät 2019

Lottaliisa Salmi

Sosionomikoulutus  
Hämeenlinnan korkeakoulukeskus

---

<b>Tekijä</b>	Lottaliisa Salmi	<b>Vuosi</b> 2019
<b>Työn nimi</b>	”Se on tärkeintä, että pystyy luottaan”: Läheisten ihmissuhteiden merkitys sijaishuollossa olleille nuorille	
<b>Työn ohjaaja/t</b>	Liisa Harakkamäki	

---

## TIIVISTELMÄ

Tässä opinnäytetyössä tutkittiin läheisten ihmissuhteiden merkitystä sijaishuollossa olleille nuorille, jotka olivat tutkimushetkellä jälkihuollon asiakkaita. Työn tavoitteena oli saada uutta tietoa siitä, mitkä ihmissuhteet nuoret olivat kokeneet sijaishuollossa tärkeiksi. Tutkimus toteutettiin yhteistyössä erään julkisen jälkihuoltoyksikön kanssa sekä yhden yksityisen lastensuojeluyksikön kanssa.

Opinnäytetyö toteutettiin laadullisena tutkimuksena, jonka tietoperustassa avattiin lastensuojelun käsitteitä ja Lastensuojelulakia, John Bowlbyn kiintymyssuhdeteoriaa, nuorten mahdollista yksinäisyyttä sekä ihmissuhteiden merkitystä nuorille eri näkökulmista. Aineiston hankinta tapahtui yksilöteemahaastatteluinä sekä verkostokartta-menettelmän avulla. Haastattelut litteroitiin. Aineisto analysoitiin teemoittelun avulla.

Tutkimuksen tuloksissa korostuivat monet eri ihmissuhteet, jotka nuoret kokivat läheisiksi. Nuorista osa toi esiin biologiset vanhempansa, ystävät sekä sijaishuoltopaikan työntekijät. Näiden lisäksi jotkut nuoret kokivat läheisiksi koulukuraattorin, terapiasuhteen tai sosiaalityöntekijänsä. Nuorten mukaan ihmissuhteissa tärkeintä oli luottamus. Nuoret kokivat, että heitä oli kannustettu olemaan yhteydessä läheisiinsä sijaishuoltopaikoissaan.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että nuorilla on ollut monipuolisia ihmissuhteita sijaishuollossa. Tämän lisäksi sijoitus varhaisessa lapsuudessa on ollut nuorille hyödyksi. Varhaisessa iässä sijoitettu lapsi todennäköisemmin kiintyy ja kiinnittyy turvallisesti aikuiseen, joka takaa nuorelle normaallit ihmissuhteet sekä normaalisti kehittyvän tunne-elämän.

**Avainsanat** Lastensuojelu, jälkihuolto, ihmissuhteet

**Sivut** 38 sivua, joista liitteitä 5 sivua

Degree Programme in Social Services  
Hämeenlinna University Centre

---

<b>Author</b>	Lottaliisa Salmi	<b>Year</b> 2019
<b>Subject</b>	“The most important thing is that you are able to trust” The meaning of close relationships for youth who have been in foster care	
<b>Supervisors</b>	Liisa Harakkamäki	

---

ABSTRACT

The purpose of this Bachelor’s thesis was to explore the meaning of close relationships for young people who had been in foster care and were in aftercare at the time of the study. The Bachelor’s thesis was implemented in collaboration with one public aftercare unit and one private child welfare institution.

This Bachelor’s thesis was implemented as a qualitative study. The theoretical background consists of child welfare, Child Welfare Act, attachment theory, youth solitude and meaning of relationships. The data were collected using individual interviews and social network mapping. The interviews were transcribed. The data were analysed by thematizing.

The results show that the respondents have many kinds of relationships, which they find important for themselves. Biological parents, friends and child welfare workers were mentioned, as well as school social worker, therapist and social worker. Based on the results, the respondents feel that the most important thing in a relationship is trust. The young people felt they had been encouraged to stay in touch with their family and friends and other close relations, while in foster care.

The conclusion was that young people had a variety of relationships while in foster care. Being taken into care at an early age has been beneficial for the young people. When a child is placed in foster care at an early age, the child is more likely to bond and attach to a safe adult, who guarantees normal relationships and normal emotional development for the future.

**Keywords** Child welfare, aftercare, relationships

**Pages** 38 pages including appendices 5 pages

# SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	1
2	TUTKIMUKSEN TIETOPERUSTA.....	3
2.1	Lastensuojelu.....	3
2.2	Jälkihuolto.....	5
2.3	Vuorovaikutus.....	6
2.4	Kiintymyssuhdeteoria.....	7
2.5	Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot.....	9
2.6	Ihmissuhteet.....	10
2.6.1	Nuorten yksinäisyys.....	11
2.6.2	Ihmissuhteiden merkitys nuoren tulevaisuudessa.....	12
3	AIEMMAT TUTKIMUKSET.....	13
4	TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET.....	15
5	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS.....	15
5.1	Laadullinen tutkimus.....	16
5.2	Aineiston hankinta.....	16
5.3	Aineiston analyysi.....	18
5.4	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus.....	19
6	TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET.....	20
6.1	Suhteet vanhempiin, sisaruksiin ja muihin sukulaisiin.....	20
6.2	Ystävyysuhteet.....	22
6.3	Suhteet sijaishuoltopaikan työntekijöihin.....	23
6.4	Läheiset ihmissuhteet.....	25
6.5	Kokemuksia tuen tarpeesta.....	26
7	POHDINTA.....	27
	LÄHTEET.....	30

## Liitteet

Liite 1	Tiedote nuorelle
Liite 2	Yhteystietojen suostumuslomake
Liite 3	Aineiston käytön suostumuslomake
Liite 4	Haastattelukysymykset nuorille
Liite 5	Verkostokartta

## 1 JOHDANTO

”Lapset ja nuoret on otettava todesta ja heitä on uskottava. Heidän esiin nostamiinsa asioihin on hienovaraisesti ja toisinaan rivakastikin puututtava. Heidän itsemääräämisoikeuttaan, koskemattomuuttaan, turvallisuuttaan ja osallisuuttaan omiin asioihinsa on kunnioitettava. Heidän elämänsä, unelmansa ja toivonsa on lastensuojelun aikuisten ja ammattilaisten käsissä. Meillä on velvollisuus vaalia niitä.” (Inkinen, 2018, s. 183)

Biologisen perheen ulkopuolelle sijoitettujen lasten erityiset tarpeet ja kokemukset eivät ole verrattavissa normaaliin perhearkeen. Lapset ja nuoret tarvitsevat ympärilleen turvallisia aikuisia sekä omanikäisiä ystävyysuhteita, joista saavat itselleen tarvittavat alkeet kasvuun ja itsenäistymiseen. Vuoden 2017 aikana Suomessa huostaanotettuja lapsia ja nuoria oli 10 526. Määrä oli yksi prosentti koko Suomen 0–17 vuotiaista. (THL, 2018b).

Tässä opinnäytetyössä selvitetään läheisten ihmissuhteiden merkitystä sijaishuollossa olleille nuorille, jotka ovat tutkimuksen aikana jälkihuollon asiakkaita. Läheisillä ihmissuhteilla tässä opinnäytetyössä tarkoitetaan seuraavia kolmea ryhmää: vanhemmat, sisarukset ja muut sukulaiset, ystävät sekä sijaishuollon työntekijät. Tavoitteena on selvittää, mitkä ihmissuhteet nuoret ovat kokeneet läheisiksi, miksi kyseiset ihmissuhteet ovat olleet nuorelle tärkeitä sekä olisivatko nuoret kaivanneet enemmän tukea ihmissuhteissaan sijaishuollossa ollessaan. Opinnäytetyön työelämäyhteytenä on eräs julkinen jälkihuoltoyksikkö sekä yksi yksityinen lastensuojeluyksikkö.

Tietoperustassa avataan lastensuojelun prosessia, lastensuojelun jälkihuoltoa sekä lastensuojelua eri lakien määrittelemänä. Lastensuojelulaissa (417/2007) on määritelty lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön sekä kehitykseen. Jälkihuolto on 18–21-vuotiaille nuorille tarkoitettua tukea, jota tarjotaan huostaanotetulle tai yli puolen vuoden avohuollon sijoituksena olleelle nuorelle. Jälkihuollolla tuetaan nuoren itsenäistymistä. Täytettyään 18 vuotta nuori tarvitsee yhä turvallista aikuista (Hämeen-Anttila, 2017, s. 245).

Lisäksi määritellään vuorovaikutus lapsen varhaisessa kehitysvaiheessa sekä koko perheen vuorovaikutuksen vaikutus lapseen sekä käsitellään kiintymyssuhdeteoriaa. Kiintymismallit vaikuttavat lapsen kasvussa läpi elämän, niin ihmissuhteissa kuin tunne-elämässäkin (Punamäki, 2011, s. 112). Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot avataan erillisinä käsitteinä. Lopuksi tietoperustassa tarkastellaan ihmissuhteita vanhemmuuden näkökulmasta sekä nuoren murrosiän ja tulevaisuuden kannalta. Yksi tärkeimmistä rooleista ihmissuhteissa on vuorovaikutus toisten kanssa (Väestöliitto n.d.).

On tutkittu, että lapset ja nuoret kokevat läheiset ihmissuhteet tärkeiksi ja pitävät niitä hyvinvointinsa yhtenä lähteenä. Taloudellisiin tekijöihin verrattuna lapset ja nuoret kokevat tärkeämmäksi perhe- ja ystävyyssuhteet. Jos lapsi tai nuori kokee hyvinvoinnissaan uhkaa, on se usein läheisten ihmisten puuttumiseen, yksinäisyyteen tai kaverisuhteissa oleviin ongelmiin liittyvää. (Jokinen & Mikats, 2018, s. 49)

Opinnäytetyö on toteutettu laadullisena tutkimuksena. Aineisto on hankittu nuoret haastatteleamalla, yksilöhaastatteluina. Tutkimuksessa on haastateltu jälkihuollon nuoria sijaishuollossa olevien lasten sijaan siksi, että nuorilla on todennäköisemmin realistinen kuva omasta sijoituksestaan sekä lapsuudestaan.

Tutkimus sai alkunsa tutkijan omasta havainnoinnista lastensuojelutyössä. Sijaishuollossa olevat lapset ja nuoret tapaavat vaihtelevasti biologisia vanhempiaan ja muita sukulaisia sekä saman ikäisiä ystäviään. Nuoret saavat sijaishuoltoapaikastaan mahdollisuuden tavata sukulaisiaan ja ystäviään, mutta nuori itse saattaa olla haluton tapaamaan muita. Toisessa ääripäässä sukulaiset ja ystävät eivät ole kiinnostuneita tapaamaan lasta tai nuorta. Näiden havaintojen pohjalta heräsi kiinnostus siihen, mitä nuoret itse ajattelevat omista läheisistä ihmissuhteistaan sekä siitä, miten sijaishuoltoapaikat voisivat nuoria tukea.

Nuoret haluavat tulla kuulluksi, tuntea itsensä arvostetuiksi sekä haluavat vaikuttaa omaan elämäänsä. Nuoret kuitenkin toivovat, että aikuiset pitävät heistä huolta ja ottavat nuoret tosissaan. (Inkinen, 2018, s. 181) Tässä opinnäytetyössä nuoret saavat äänensä kuuluviin ja tämän takia tutkimuksesta on hyötyä sijaishuollossa työskenteleville.

## 2 TUTKIMUKSEN TIETOPERUSTA

Tietoperustassa avataan lyhyesti lastensuojelun prosessia ja erilaisia lastensuojelun toimia. Tutkimuksen tavoite ja tutkimuskysymykset kohdistuvat nuorten kokemuksiin huostaanoton ajoilta ja haastatteluhetkellä nuoret ovat jälkihuollon asiakkaita. Käsitteet huostaanotto ja jälkihuolto ovat olennaisia tässä opinnäytetyössä. Tietoperustasta on jätetty pois laajempi lastensuojeluprosessin avaaminen, koska se ei tutkimuksen kannalta ole oleellista.

Tietoperustassa esitellään varhaisen vuorovaikutuksen merkitys sekä avataan vuorovaikutuksen käsitteet. Vuorovaikutus ja sen taidot ovat vaikuttavina tekijöinä ihmissuhteiden luomisessa.

Kiintymyssuhdeteoriassa puhutaan kiinnittymisestä sekä kiintymisestä. Kallandin ja Sinkkosen (2005, s. 10) mukaan kiintymyssuhdeteorialla tarkoitetaan isompaa kokonaisuutta, johon kuuluvat molemmat alakäsitteet: kiinnittyminen sekä kiintyminen.

Tässä opinnäytetyössä on tutkittu nuorten läheisiä ihmissuhteita. Sosiaalisuudella ja sosiaalisilla taidoilla on merkityksellinen rooli ihmissuhteissa. Sosiaalisuuden ja sosiaalisten taitojen avulla ihmisellä on kyky ymmärtää toista ja toisen tunteita. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 21)

Tietoperustassa avataan vanhempien merkitys lapsen ihmissuhteiden kehityksessä. Lapsuuden kokemuksilla on suuri merkitys myöhemmin elämässä. Nuorten yksinäisyyttä avataan tietoperustassa. Tämän lisäksi esitellään murrosiässä tapahtuvat muutokset ihmissuhteissa sekä ihmissuhteiden merkitys identiteetin muodostuksessa nuoruusiässä. Näillä käsitteillä ja alaluvuilla luodaan pohja vanhempien ja muiden ihmissuhteiden merkitykselle.

### 2.1 Lastensuojelu

Lastensuojelu ja sen toiminta määritellään Lastensuojelulaissa. Lain tarkoituksena on taata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön ja kehitykseen. Lastensuojelulain lisäksi lapsen oikeudet on turvattu Suomen Perustuslaissa ja Suomea koskevissa Euroopan ihmisoikeussopimuksessa ja YK:n lapsen oikeuksien yleissopimuksessa. Myös Laki lapsen huollosta ja tapaanisoikeudesta määrittelee lastensuojelun toimintaa. (Lastensuojelulaki 417/2007; Suomen perustuslaki 731/1999; Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999; Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991; Laki lapsen huollosta ja tapaanisoikeudesta 361/1983)

Ensisijaisesti lapsen vanhemmilla on vastuu ja velvollisuus lapsen turvalliseen kasvuympäristöön. Yhteiskunnan tarjoamalla lastensuojelulla on tarkoitus tukea vanhempia vanhemmuudessa ja toimia niin, että vanhemmat

toteuttaisivat kasvatustehtävänsä silloinkin, kun tarvitsevat lastensuojelun palveluita. Lastensuojelu ei ole pelkästään lastensuojeluviranomaisten toimintaa, vaan myös muiden viranomaisten toimintaa. (THL, 2016)

Ennakoivasti lasten hyvinvointia tuetaan ja edistetään jo yhteiskunnallisilla palveluilla. Elinympäristön turvallisuus ja mahdollinen viriketoiminta ovat iso osa lapsen hyvinvointia. Vanhempien lisäksi päiväkodit, koulut, harrastustoiminta ja lähiyhteisöt ovat vaikuttavia tekijöitä lapsen kehitykseen. (THL, 2016)

Lastensuojeluasia tulee esiin lastensuojeluilmoituksesta tai jos sosiaalityöntekijä tai muu työntekijä lastensuojelusta on saanut tiedon mahdollisesta lastensuojelun tarpeesta lapsesta. Tällöin arvioidaan välittömästi, onko mahdolliselle kiireelliselle lastensuojelulle tarvetta. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 26)

Sosiaalityöntekijä tekee palvelutarpeen arvioinnin, jossa kartoitetaan, onko lastensuojelun palveluille tarvetta. Palvelutarpeenarvioinnissa arvioidaan vanhempien ja muiden kasvusta ja hoidosta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia lapsesta huolehtimiseen. Myös lapsen kasvuolosuhteet arvioidaan. Palvelutarpeen arvioinnin tekemisestä säädetään sosiaalihuoltolaissa. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 26; Sosiaalihuoltolaki 1304/2014 §36)

Jos ehkäisevä lastensuojelu ei ole riittävää, voidaan ryhtyä avohuollon tukitoimiin. Tällaista palvelua on esimerkiksi perhetyö, tukihenkilö tai terapia. Avohuollon tukitoimena lapsi voidaan myös sijoittaa väliaikaisesti pois kotoa. Avohuollon sijoitus on vapaaehtoista. (Lastensuojelu.info n.d.; Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.)

Jos lapsella on välitön vaara tai uhka, voidaan hänet sijoittaa kiireellisesti. Kiireellisen sijoituksen aikana lastensuojelun työntekijät tekevät tiivistä yhteistyötä koko perheen kanssa. Kiireellinen sijoitus on väliaikainen ja sen tavoitteena on, että lapsi voi palata takaisin turvalliseen ympäristöön. Jos lapsella ei ole mahdollisuutta turvalliseen ympäristöön kotiloissa, aletaan valmistella huostaanottoa. (Lastensuojelulaki 417/2007 § 38; Lastensuojelu.info n.d.)

Avohuollon tukitoimien ollessa riittämättömiä ja jos lapsen kasvuolot ovat lasta vaarantavia tai riittämättömiä, on lapsi otettava huostaan. Ensin on arvioitava, onko sijaishuolto lapsen edun mukaista. Myös lapsen läheisten henkilöiden mahdollisuus ottaa lapsi luokseen on arvioitava, ennen kuin lapsi voidaan sijoittaa kodin ulkopuolelle. (Sosiaali- ja terveysministeriö n.d.)

Sijaishuollolla tarkoitetaan lapsen sijoittamista kodin ulkopuolelle. Tällaisia paikkoja ovat esimerkiksi sijaisperheen perhehoito, lastenkodin laitospaikka.

huolto, muu lastensuojelulaitos tai koulukoti. Huostaanoton jälkeenkin lastensuojelun työntekijät tekevät yhteistyötä vanhempien kanssa. (Lastensuojelu.info n.d.)

Tässä opinnäytetyössä olleet vastaajat ovat asuneet lapsuuden ja nuoruuden sijaisperheissä ja lastenkodeissa. Perhehoito eli sijaisperhe on ollut vuodesta 2012 ensisijainen sijoituksen muoto (Perhehoitoliitto n.d.a). Perhehoitoa toteutetaan ympärivuorokautisesti joko perhehoitajan yksityiskodissa tai hoidettavan kotona. Perhehoidon tarkoituksena on antaa lapselle tai nuorelle mahdollisuus kasvaa perheen- ja kodinomaisesti. (Perhehoitolaki 263/2015 § 1 & § 3).

Sijaisperheenä voivat toimia sellaiset henkilöt, jotka kokemuksensa, koulutuksensa tai henkilökohtaisten ominaisuuksiensa perusteella voivat toimia sijaisperheenä (Perhehoitolaki 263/2015 § 6). Sijaisvanhemmuuteen käydään valmennuskurssi, jota järjestävät kaupungit, lastensuojelun eri yksiköt tai yksityiset tahot. Sijoittava kunta valitsee lapsen tarpeisiin vastaavan sijaisperheen. (Perhehoitoliitto n.d.b)

Lastenkodilla tai nuorisokodilla tarkoitetaan mahdollisimman kodinomaista lastensuojelulaitosta. Lapselle tai nuorelle tarjotaan turvallinen, kuntouttava ja kodinomainen arki. (THL, n.d.). THL:n *Lastensuojelun käsikirjassa* (n.d.) sekä Lastensuojelulaissa (417/2007) on määritelty myös lastensuojelulaitoksen arjen toiminta. Lapsille ja nuorille tarjotaan säännöllinen päivärytmi, joka tuo lapselle ja nuorelle turvallisuuden tunnetta sekä kokemuksen tunnetta elämänhallinnasta. Lapselle tai nuorelle tarjotaan mahdollisuutta harrastaa jotain hänelle mielenkiintoista, joka tukee nuoren hoitoa ja kuntoutusta. Lastenkodissa voidaan järjestää myös koti-iltoja, joissa kaikki kodin lapset ja nuoret ovat paikalla. Nämä illat lisäävät yhteenkuuluvuuden tunnetta ja yhteishenkeä.

## 2.2 Jälkihuolto

Tässä opinnäytetyössä vastaajina toimivat tutkimushetkellä jälkihuollon asiakkaana olevat nuoret. Jälkihuollolla tarkoitetaan Lastensuojelulain (417/2007) mukaista tukea ja toimintaa, jota tarjotaan sijaishuollossa olleelle nuorelle hänen täytettyään 18-vuotta.

Sijaishuollossa olleella nuorella on mahdollisuus jälkihuoltoon, jos hän on ollut avohuollon tukitoimena sijoitettuna puoli vuotta tai ollut huostaanotettuna. Mahdollisuus jälkihuoltoon on nuorella 21-vuotiaaksi asti. (Lastensuojelu.info n.d.) Lastensuojelulaissa on määritelty jälkihuollon järjestäjäksi sosiaalihuollosta vastaava toimielin (Lastensuojelulaki 417/2007 § 75).

Jälkihuollon tarkoituksena on tukea nuoren itsenäistymistä, mutta myös tukea nuoren vanhempia, huoltajia ja henkilöitä, joiden kasvatuksessa

lapsi tai nuori on ollut. Jälkihuollon alkaessa sosiaalityöntekijä laatii jälkihuoltosuunnitelman. Jälkihuolto on jokaisella nuorella yksilöllistä ja se laaditaan nuoren tarpeiden mukaan suunnitelmallisesti. (Hämeen-Anttila, 2017, s. 245)

Jälkihuollon avulla nuori voi saada tukea, esimerkiksi henkilökohtaista neuvontaa ja ohjausta, sekä ohjausta yhteiskunnan palveluihin, apua erilaisiin itsenäistymisen asioihin, kuten asunnon hankintaan, työllistymiseen, opintoihin ja harrastuksiin. Nuorella on mahdollisuus saada taloudellista tukea itsenäistymiseen ja ohjausta rahan käyttöön. Myös aikuisen säännöllinen tuki ja läsnäolo sijoituksen jälkeen ovat jälkihuollon mahdollisuuksia. Täysi-ikäisyyteen siirryttyään nuori tarvitsee turvallista aikuista, jonka kanssa jatkaa kohti omaa aikuisuuttaan. (Hämeen-Anttila, 2017, s. 245)

Jälkihuolto päättyy nuoren täytettyä 21 vuotta. Nuorta ei kuitenkaan voi jättää yksin, vaan sosiaalityöntekijän kuuluu osoittaa nuorelle palvelut, joista hakea tukea ja apua jälkihuollon päättymisen jälkeen. Nuorelle jälkihuolto on aina vapaaehtoista, mutta nuori voi pyytää jälkihuoltoa ennen 21 ikävuotta, vaikka olisi ensin jälkihuollosta kieltäytynyt. (THL, 2018a)

### 2.3 Vuorovaikutus

Ihmissuhteissa yksi tärkeimmistä rooleista on vuorovaikutus toisen kanssa. Tilanteissa on läsnä puhe tai kirjoitetut asiat, mutta myös muu vuorovaikutus on merkityksellistä ilmeiden, eleiden, kosketuksen, katseiden ja äänenpainon kautta. Jos vuorovaikutusta ei ole, ei tiedä, mitä toinen ajattelee. Näissä tilanteissa saattaa helposti olettaa tai luulla asioita, jotka johtavat väärinkäsityksiin. (Väestöliitto n.d.)

Vuorovaikutus ja sen harjoittelu alkavat jo syntymästä. Oikeanlaista vuorovaikutustapaa tai -tyyliä ei ole olemassa vauvan ja vanhemman välillä, vaan se opitaan ja sitä muokataan tarpeen tullen. Vastasyntyneen vauvan kiintyminen ja kiinnittyminen vanhempiin alkaa katseista ja kosketuksesta äidin kanssa. Vuorovaikutus on molemminpuolista vauvan ja äidin tai muun hoivaajan välillä. Vauvan tarpeisiin vastataan itkussa, imetyksessä ja herätessä. (Siltala, 2003, s. 27)

Jossain tilanteissa äidin tai isän omat varhaisen vuorovaikutuksen kokemukset voivat nousta esiin arjessa vauvan kanssa. Kokemukset voivat nousta esiin proseduraalisen muistin, eli kehon muistin kautta. Näitä ovat kosketus, äänen sävyt, katseet, hajut. Varhaisen vuorovaikutuksen ongelmalliset kokemukset saattavat siirtyä sukupolvelta toiselle ja saattavat katketa vasta ulkopuolisen hoidon ja vuorovaikutuksen kautta. (Siltala, 2003, s. 18)

Varhaisen vuorovaikutuksen lisäksi koko perheen välinen vuorovaikutus vaikuttaa lapsen tunne-elämän kehitykseen (Punamäki, 2011, s. 109). Lindblom (2017, s. 22) jakaa perhetyypit neljään eri kategoriaan. Yhtenäinen ja

tasapainoinen perhe, toisiinsa kietoutunut perhe, toisistaan kaukainen perhe ja autoritäärinen, eli etäinen perhe.

Punamäen tutkimuksessa (2011, ss. 110–111) Lindblomin (2017) eri perhetyypit vaikuttavat lapsen tunneilmaisun ja viestinnän kehitykseen. Lapsi omaksuu perheessä olevan tunneilmaisun, mutta samalla omaa psyyketään suojellakseen kehittää omia tunneilmaisuja. Yhtenäisessä ja tasapainoisessa perheessä vanhemmat ja lapsi ovat hyvässä vuorovaikutussuhteessa ja vanhemmat ovat lapsen tukena. Tämä vuorovaikutussuhde vaikuttaa lapsen kehitykseen positiivisesti. Lapsi kykenee ilmaisemaan myönteisiä ja kielteisiä suhteita. Toisiinsa kietoutuneessa perheessä perheenjäsenten välillä on emotionaalinen riippuvuus ja lapsi joutuu herkästi käsittelemään myös vanhempien kokemia tunteita. Tämä tuo lapselle vaikeuden säädellä omia tunteitaan, eikä hän välttämättä osaa nimetä niitä. Lapsi saattaa myös ottaa itselleen vanhemman roolin. Etäiseltä perheeltä puuttuu läheisyys ja emotionaalisuus. Tästä johtuen lapsi saattaa säädellä voimakkaasti tunteitaan sekä turvautua välttelemiseen.

## 2.4 Kiintymyssuhdeteoria

John Bowlby (1907-1990) on kehittänyt kiintymyssuhdeteorian ja kirjoittanut siitä trilogian vuosina 1969, 1973 ja 1980. Bowlby oli psykoanalyttikko ja psykiatri. Hän kehitti objektisuhdeteorian lapsen kehityksestä. Bowlbyn mukaan äidin rakkauden menetys lapsen kokemana voi olla uhkaava tekijä lapsen kehitykselle. Bowlby tuo esille myös lapsen elinympäristön vaikutukset lapsen kehitykselle. Bowlbyn teorian avulla voidaan selittää, miksi ihmisillä on pyrkimys vahvojen, mutta valikoivien ja kestävien ihmissuhteiden muodostamiseen ja miksi läheisten ihmissuhteiden katkeaminen tai josen uhka aiheuttaa ahdistusta. (Hautamäki, 2005, ss. 14–15, 18.)

Punamäen (2011, s. 112) mukaan lapsi, joka on turvallisesti kiintynyt hoitajaansa, äitiin tai isään, kokee, että hän on rakastettu omana itsenään. Turvallisesti kiintynyt lapsi tutkii ympäristöään, mutta hädän hetkellä osaa turvautua hoitajaansa ja ilmaista kielteisiä sekä myönteisiä tunteitaan. Jos taas vanhemmat laiminlyövät lasta tai ovat etäisiä, lapsi ratkaisee pettymykset ja epäluottamuksen tunteen vetäytymällä tai takertumalla.

Jos lapsi on välttelevästi kiintynyt, hän vetäytyy vuorovaikutuksesta ja turvautuu vain omaan itseensä. Jos taas lapsi on ristiriitaisesti kiintynyt, takertuu hän silloin hoitajaan, muttei koe välittämisen tai turvallisuuden tunnetta. Lapsen synnynnäinen tarve on kiintyä ja kiinnittyä hoitajaan, aikuiseseen, joka on häntä lähimpänä. Tästä syystä lapsi kiintyy ja kiinnittyy myös välinpitämättömään, laiminlyövään, etäiseen vanhempaan. (Sinkkonen, 2003, s. 93)

Vaurioituneen kiintymyssuhteen piirteitä lapsessa ovat useimmiten ystävällisyys ja avoimuus kaikkia ihmisiä kohtaan, vetäytymistä tai tarrautu-

mista hoitavaan aikuiseen, tottelemattomuutta ja ylivalppautta. Myös tietynlainen fyysinen käyttäytyminen, kuten kehon heiluttaminen tai pään hakkaaminen ovat tyypillisiä piirteitä. Epäonnistunut kiintymyssuhde aiheuttaa tyypillisesti lapselle ongelmia ihmissuhteiden ja tunne-elämän kehityksessä. (Kalland, 2005, ss. 206–207)

Kiinnittymismallit vaikuttavat ihmissuhteiden ja tunteiden hallitsemiseen jo lapsuusiässä. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi oppii tunnistamaan omia sekä toistensa tunteita ja säätelemään omia tunteitaan. Lapsi on avoin uusille kokemuksille ja pystyy tuottamaan merkityksen näille uusille kokemuksille. Turvallisesti kiinnittynyt lapsi pystyy päättämään ja ymmärtämään syy-seuraussuhteita. Lapsella on keinoja ongelmien ratkaisuun arkielämässä ja sosiaalisissa tilanteissa. Leikki-ikästä siirryttäessä kehityksessä eteenpäin, ovat lapsen sosiaaliset suhteet realistisia ja perustuvat realistisiin kokemuksiin.

Turvattomasti kiinnittyneen lapsen tunteiden käsittely on väärentynyttä ja lapsen on vaikea luottaa ihmisiin jo lapsuudessa. Kehitys on vaarassa jo leikki-ikässä, kun turvattomasti kiinnittyneet lapset eivät kehitä ystävyyssuhteitaan, kuten turvallisesti kiinnittyneet lapset. Turvattomasti kiinnittyneillä lapsilla on kuitenkin myös vahvuuksia, jotka tukevat leikki-ikästä siirtymistä keskilapsuuteen. (Punamäki, 2005, s. 182)

Välttelevästi kiinnittynyt lapsi luottaa omaan pärjäämiseensä ja hänellä voi olla vahva päättelykyky. Lapsi saattaa olla kognitiivisesti vahva, mutta jää sosiaalisesti ulkopuoliseksi. Lapsella on ylikontrolloidut tunneilmaisut, hän voi kokea muiden lasten tutustumishalun tunkeilevana tai uhkaavana ja välttelevä lapsi usein vetäytyykin uusista suhteista, jolloin ihmissuhteet ympärillä vähenevät. Välttelevällä lapsella ei myöskään ole kehittynyt ongelmanratkaisutaitoja. Tämä on seurausta tunnekokemusten hallitsemattomuudesta. Lapsesta nuoreksi kasvanut, välttelevästi kiinnittynyt nuori, voi kokea läheisyyden vieraaksi ja intiimien suhteiden solmiminen voi olla ongelmallista. (Punamäki, 2005, ss. 182–184)

Ristiriitaisesti kiinnittyneellä lapsella on alikontrolloidut tunneilmaisut ja hän voi kokea toisten lasten tutustumishalun vihamielisenä. Lapsi päätyy helposti konflikteihin muiden lasten kanssa ja kokee auktoriteettiristiriitoja aikuisten kanssa. Ristiriitaisesti kiinnittyneen lapsen vahvuus on sosiaalinen omistautuminen. Lasten kasvaessa ystävyyssuhteilla on koko ajan suurempi merkitys. Ristiriitainen lapsi luo ystävyyssuhteita, mutta niissä suhteissa tunteet, kuten rakkaus ja viha ovat todella intensiivisiä. Ristiriitaisesti kiinnittynyt nuori taas voi kokea voimakkaita vanhoja ja uusia riippuvuussuhteita. (Punamäki, 2005, ss. 182–184)

Lapsuudesta siirryttäessä nuoruuteen, turvallisesti kiinnittynyt nuori osaa ratkaista yhä haastavampia ongelmia niin moraalisia kuin inhimillisiäkin. Nuorella on kehittyneet monimutkaisten päättelyketjujen luominen ja hän

on kykeneväinen itsenäistymiseen. Turvallisesti kiinnittynyt nuori on voinut lapsuudessaan kokeilla erilaisia tunneilmaisuja ja rooleja. (Punamäki, 2005, ss. 183–184)

Kallandin (2005, s. 230) mukaan alle vuoden ikäisenä sijoitettu lapsi todennäköisimmin kiintyy ja kiinnittyy turvallisesti aikuiseen. Kuitenkin useimmat sijoitetuista lapsista kiinnittyvät turvattomasti aikuisiin. Lapsen menneisyys on isossa roolissa kiinnittymisen kannalta. Jos lapsi on kokenut lapsuudessa hyvän hoidon jaksoja, voivat nämä aktivoitua uudelleen, kun lapsi on turvallisessa ja hyvässä ympäristössä sijoitettuna.

Lapsi, jonka menneisyydessä ei ole ollut hyviä kokemuksia ja jonka todellisuudentaju ja persoonallisuus rakentuvat vain huonoista kokemuksista, saa mahdollisuuden hyvään kasvuun ensimmäistä kertaa sijoitettuna. Tehävä on haasteellinen ja se ei aina toteudu. Tällöin lapsi, jolla ei ole hyvästä hoidosta kokemusta, tulisi sijoittaa jo alle vuoden ikäisenä turvalliseen kasvuympäristöön. Lapsi, jolla on ollut hetkittäistä hyvää hoitoa, voidaan sijoittaa myöhemmälläkin iällä onnistuneesti. (Kalland, 2005 s. 231)

Vuorovaikutuksessa tapahtuneet katkokset lapsuusiällä nostavat vaurioitumisen riskiä, mutta varhaisessa vaiheessa tapahtuneet hyvät kokemukset voivat suojata lasta. Sijoitettavalla ympäristöllä on merkitystä lapsen kiinnittymisen kannalta. Sijoituksen aikuinen saattaa liian varhaisessa vaiheessa kannustaa lasta itsenäiseen toimimiseen liiaksi. Myös ristiriitaisen tai välttelevän aikuisen läsnäolo sijoitetun lapsen ympäristössä voi rajoittaa lapsen mahdollisuuksia saada huolenpitoa tarpeisiinsa. (Kalland, 2005, s. 232)

## 2.5 Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot

Keltikangas-Järvisen (2010, s. 28-29) mukaan temperamentti ja sen piirteet muodostuvat jo sikiövaiheessa. Temperamentin syntyyn ja kehitykseen vaikuttavat perinnöllisyys ja sikiöllä olevat olosuhteet. Temperamentti on biologinen osa ihmisen persoonaa. Temperamentin eri muodot muodostuvat kasvatuksen johdosta. Vaikka temperamentin biologinen osa ei muutu kokemuksista tai oppimisesta, voi se varhaisen lapsuuden hoivakokemusten kautta vielä muuttua.

Lastenpsykiatrian professorin Kaija Puuran (Aamulehti, 2017) mukaan ympäristöllä on suurempi vaikutus ihmisen temperamentin kehitykseen, verrattuna perinnöllisyyteen. Ympäristö voi vaikuttaa temperamenttiin niin vahvasti, että ujosta lapsesta tulee yhä ahdistuneempi, jos on sattunut paljon kurjia kokemuksia.

Sosiaalisuus on yksi temperamenttipiirteistä, joka on ihmisellä jo syntyessään. Sanalla määritetään se, kuinka kiinnostunut ihminen on muista ihmisistä ja seurasta. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 17) Sosiaalisuutta pidetään

usein hyvänä ja tärkeänä asiana elämässä. Ajatellaan, että sosiaalinen ihminen omaa myös hyvät sosiaaliset taidot. Sosiaalisuuden ja sosiaalisten taitojen ero on kuitenkin se, että sosiaalisuutta on helppo tutkia ja mitata esimerkiksi psykologisin testein, mutta sosiaalisten tilanteiden havainnointi tutkimuksilla tai mittaamalla on haasteellista ja miltei mahdotonta. (Keltikangas-Järvinen, 2010, ss. 18–19)

Sosiaalinen kehitys ihmisellä alkaa jo vauvaiässä. Vanhempien kanssa luotu kiintymyssuhde ja kotona opitut mallit luovat perustan sille, miten jo lapsuudessa ihminen hahmottaa itsensä muiden seurassa. Lapsi oppii vanhemmilta asenteita ja arvoja, mitkä vaikuttavat muiden ihmisten kohtamiseen. Vanhemmat opettavat millainen käytös on hyvää, ja millainen huonoa. Vanhempien oma reagointi lapseen luovat lapselle mallin, miten käyttäytyä. Joskus vanhempien opettamat taidot ja oma reagointi lasta kohtaan ovat ristiriidassa. Lapsi harjoittelee näitä taitoja päiväkodissa, koulussa ja saamiensa ystävien kanssa. (Vilén, Vihunen, Vartiainen, Sivén, Neuvonen, & Kurvinen, 2013, s. 156)

Sosiaaliset taidot eivät ole synnynnäisiä, vaan ne pitää oppia. Kasvatus ja kokemus luovat perustan sosiaalisille taidoille. Sosiaaliset taidot tarkoittavat kykyä toimia ja olla muiden ihmisten kanssa. Ihminen voi olla sosiaalinen, vaikka ei omaisi sosiaalisia taitoja. Esimerkkinä tästä ihminen voi olla halukas olemaan toisten seurassa, muttei omaa kykyä toimia heidän kanssaan. Toinen taas voi tulla hyvinkin toimeen muiden kanssa, muttei ole halukas olemaan muiden seurassa. Sosiaaliin suhteisiin liittyy myös vuorovaikutus. Ei riitä, että sosiaaliset taidot omaava ihminen on kyvykäs muiden ihmisten kanssa, muiden pitää myös pystyä toimimaan hänen kanssaan. (Keltikangas-Järvinen, 2010, ss. 17–18)

Sosiaaliset taidot omaavalla ihmisellä on empatia- ja sympatiakykyä. Hän osaa asettua toisen ihmisen asemaan ja tuntee myötätuntoa toista kohtaan. Hän pystyy ymmärtämään toista ja toisen tunteita. (Keltikangas-Järvinen, 2010, s. 21)

## 2.6 Ihmissuhteet

Lapsi oppii kotona vanhemmiltaan roolit ja mallit sosiaaliseen käyttäytymiseen. Omanikäisten kanssa lapsi oppii uusia taitoja ja erilaisia rooleja. Tämä oppiminen luo pohjaa lapsen kehittyvälle itsetunnolle. Jos lapselta puuttuu omanikäiset ystävyysuhteet, voi se johtaa itsetunnon vaikeuksiin. Omanikäiset ystävyysuhteet luovat peilikuvan lapsen minäkuvalle. (Vilén ym., 2013, s. 156)

Vanhemmuutta voidaan tarkastella neljästä eri näkökulmasta. Eri näkökulmat vaikuttavat nuorten muiden ihmissuhteiden luomiseen. Vanhemmuuden näkökulmat ovat riippuvaisia siitä, miten vanhemmat ovat lapsen tai nuoren elämässä läsnä. Biologisessa vanhemmuudessa geeniperimä siirtyy

vanhemmalta lapselle. Juridinen vanhemmuus yhdistetään usein biologiseen vanhemmuuteen, koska sillä tarkoitetaan lapsen huoltajuutta. Aikuisen, jonka lapsi kokee vanhemmaksi tunnetasolla, tarkoittaa psyykkistä vanhemmuutta. Psyykkisen vanhemman antama tuki saa lapsen reagoimaan parhaiten. Tukeen liittyy niin hoiva, tieto kuin ohjeetkin. Sosiaalisella vanhemmuudella tarkoitetaan vanhempaa, joka on huolehtiva osapuoli lapsen käytännön asioissa. Lapsi kokee tärkeäksi, että joku huolehtii hänen arjen asioistaan. (Vilén ym., 2013, s. 86)

Murrosikään saavuttaessa nuori irtaantuu yhä enemmän vanhemmistaan ja lähestyy oman ikäisiään. Tämä on normaalia kehitystä. Jotta nuori kasvaa ja kehittyy, tarvitsee hän seuraa omanikäisistään vanhempien läheisyyden ja turvan lisäksi. Saman ikäisten nuorten kanssa oleminen ja ystävyyssuhteiden luominen tuovat nuorelle hyväksynnän ja yhteenkuuluvuuden tunnetta. (Uusitalo, 2007, s. 29)

### 2.6.1 Nuorten yksinäisyys

Uusitalon (2007, s. 31) mukaan yksinäisyys voi johtua monesta eri tekijästä. Varhaisen kiintymyssuhteen vaikeudet voivat edesauttaa nuoruudessa yksinäisyyttä. Tämän lisäksi muita syitä yksinäisyyteen voivat olla ujous tai arkuus tai sellaiset lähtökohdat elämässä, ettei sosiaalisia taitoja ole ollut mahdollista harjoittaa. Syynä nuorten yksinäisyyteen voi olla luonteenpiirteet, yksinäinen nuori voi olla aggressiivinen tai määräilevä, jolloin muut eivät halua liittyä hänen seuraansa. Myös henkisesti ikäisiään kehittyneempi nuori voi kokea kuulumattomuuden tunnetta ja tätä kautta yksinäisyyttä. Näissä tilanteissa saman ikäiset nuoret eivät välttämättä halua lähestyä nuorta. On tärkeää, että aikuiset osaisivat näissä tilanteissa toimia lasta tukien ja vahvistaen.

Nuoret voivat kokea yksinäisyyttä tahtomattaan. Yksin oleminen on hyvä erottaa yksinäisyydestä. Yksin oleminen luo nuorelle tervettä kehitystä toimia itsenäisenä ja vahvana. Yksinäisyys ei kuitenkaan ole haluttua eikä toivottua. Pahimmillaan se heikentää elämänlaatua. (Suomen Mielenterveysseura, n.d.)

Junttilan (2015, ss. 125–126) mukaan yksinäisyyden syntymiseen voi vaikuttaa monet eri tekijät. Lapsella olevat ympäristötekijät tai psyykkiset, fyysiset tai sosiaaliset tekijät voivat olla syitä lapsen yksinäisyyteen. Esimerkkinä Junttila kertoo lapsesta, joka saa kotona positiivista palautetta avuliaisuudesta sekä ystävällisyydestä. Lapsi jatkaa samaa käyttäytymistä kodin ulkopuolella ja jos palaute jatkuu positiivisena, vahvistaa se lapsen empatiakykyä sekä yhteistyötaitoja. Jos lapsi saa käyttäytymisestään negatiivista palautetta, alkaisi lapsi todennäköisesti muuttamaan käytöstään jossain kohtaa halutunlaiseksi. Tällaisessa tilanteessa avuliaasta ja ystävällisestä lapsesta voisi muuttua ujo tai aggressiivinen ja epäluuloinen.

## 2.6.2 Ihmissuhteiden merkitys nuoren tulevaisuudessa

Nuoruudesta varhaisaikuisuuteen siirrytään noin 20-vuotiaana. Siirtymistä määritellään kolmella eri pääkriteerillä. Ihminen ottaa vastuuta itsestään, tekee päätöksiä itsenäisesti ja on taloudellisesti itsenäinen. Aikuisuuteen siirtymiseen liittyy eräänlaisia tehtäviä ja tapahtumia. Aikuisena tehdään erilaisia päätöksiä ja sopeudutaan eri tilanteisiin. Aikuinen hankkii ammatitaidon ja työpaikan, ryhtyy parisuhteeseen ja saa lapsia. Näiden lisäksi aikuisuuteen liittyy taloudellinen pääoma ja yhteiskunnallisiin tapahtumiin vaikuttaminen ja osallistuminen. Näihin tehtäviin siirtyessään nuori kehittää samalla omaa persoonallisuuttaan ja sosiaalisia taitojaan. (Ahonen, Lyytinen, Lyytinen, Pulkkinen, Ruoppila & Nurmi, 2015, ss. 178–179)

On havaittu, että muun muassa huostaanotetuilla nuorilla on suurempi syrjäytymisen riski varhaisaikuisuuteen siirryttäessä. Syrjäytymisen uhka vähenee huomattavasti, jos nuoren tukena on molemmat tai edes toinen vanhemmista. (Ahonen ym., 2015, s. 180)

Nuori kehittää itselleen identiteettiä vielä nuoruusiässä. Nuori ihminen haluaa olla sama persoona tilanteesta riippumatta. Epäselvä identiteetti aiheuttaa helposti samaistumista johonkin muoti-ilmiöön tai enemmistöön. Jos nuori on ollut eri tilanteissa erilaisten vaihtoehtojen edessä ja valinnut itse niistä, on hän luonut sillä identiteettiään. Nuori on kysynyt itseltään useamman kerran, mitä minä nyt haluan. Nuori on tehnyt valintansa ja sitoutunut siihen. (Isotalo & Kinnunen, 2004, ss. 16–17)

Isotalon & Kinnusen (2004, ss. 17–19) mukaan Sosiologi Marcia (n.d.) kuvaa neljä eri identiteetin tasoa. Epäselvässä identiteetissä nuorella ei välttämättä ole ollut lapsuudessa vanhempia, jotka olisivat olleet läsnä tai ohjanneet lasta. Tällöin nuori ei ole lapsuudessaan saanut tarpeeksi vertailupohjaa identiteettinsä kasvuun. Kadoksissa olevan identiteetin kanssa nuori on ehkä ristiriitaisessa suhteessa vanhempiinsa. Vanhemmat voivat antaa liikaa ohjeita ja neuvoja, sen sijaan että tukisivat nuoren omia valintoja. Omaksutun identiteetin kanssa nuori voi ottaa liikaa mallia vanhemmiltaan tai lähteä helposti mukaan väärin piireihin.

Selkiytynyt identiteetti nuorelle kehittyy kaiken epäselvyyden jälkeen. Nuori on saanut itse valita vaihtoehtoista ja sisäistänyt ne. Nuori on voinut keskustella vanhempiensa kanssa, mutta on saanut itse tehdä päätöksensä tulevaisuutensa suhteen. Ihmissuhteiden alueella nuori selkiyttää niin ystävyyden kuin seurustelunkin kautta omaa identiteettiään. (Isotalo & Kinnunen (2004, s. 20)

### 3 AIEMMAT TUTKIMUKSET

Niittyvaaran (2018) Pro Gradu-tutkielmassa on tutkittu lasten ja nuorten sosiaalisia suhteita lastensuojelulaitoksissa. Niittyvaara keräsi tutkimusta varten seitsemältä menneisydessään sijaishuollossa olleelta aikuiselta kirjeeltä, johon he saivat vapaavalintaisesti kirjoittaa sosiaalisista suhteistaan sijaishuollossa. Kirjoittajat nostivat esiin erityisesti kaverisuhteet, perhesuhteet ja suhteet laitosten työntekijöihin ja muihin sijoitettuihin.

Niittyvaara (2018) huomasi tutkielmaa tehdessään, kuinka tärkeitä ihmissuhteet ovat jokaisen ihmisen elämässä. Ihmissuhteet ovat määrittelevä osa pelkästään ihmisen arjesta ja hyvinvoinnissa. Suurimmassa roolissa sosiaalisissa suhteissa kirjoittajat kokivat vanhempansa ja perheensä. Myös isovanhemmat ja sisarukset olivat kirjoittajille läheisiä. Kaverisuhteet jäivät etäisemmiksi. Tutkielman jokaisessa kirjeessä nousi esiin myös sosiaaliset suhteet sijaishuoltopaikassa.

Kirjoittajien kokemukset olivat ristiriitaisia. Osa koki työntekijät ja muut nuoret negatiivisena ja osa positiivisena. Niittyvaaran mukaan läheisten ja sukulaisten mielipiteet olivat voineet olla vaikuttajana siihen, miten kirjoittajat olivat lapsuudessaan ja nuoruudessaan sijaishuollon sosiaaliset suhteet kokeneet. Myös useammat kiintymyssuhteiden katkeamiset olivat voineet vaikuttaa uusien ihmissuhteiden luomiseen tai ajatukseen siitä, ettei niille ole tarvetta. Kirjoittajat olivat kokeneet sijaishuoltopaikassaan liian vähäistä ylläpitoa kaverisuhteissaan. (Niittyvaara, 2018)

Taskisen (2016) Pro Gradu-tutkielmassa tutkittiin sijaishuollossa olleiden lasten ja nuorten lähiverkostoa. Tutkielmassa haastateltiin neljää sosiaalityöntekijää, jotka valitsivat omista asiakastapauksistaan 2-3 tapausta, joita käsiteltiin yksilöhaastatteluissa. Lähiverkostoa kuvaavin sana oli läheiset sukulaiset.

Asiakastapauksissa nousivat esiin vanhemmat, sisarukset ja isovanhemmat, mutta myös joissain tapauksissa muun muassa kummit, sedät ja tädit. Jokaisella lapsella oli omanlaisensa läheisverkosto. Tutkimuksessa nousivat esiin erilaiset suhteet vanhempiin, jotka joissain tilanteissa olivat haasteelliset tai jopa puuttuivat kokonaan. Jokaisessa tapauksessa vanhemmat olivat eronneet ja joissain tapauksissa vain toinen vanhempi oli läsnä lapsen elämässä. Myös sijoitukseen vaikuttaneet syyt näkyivät lasten ja vanhempien välisissä suhteissa. (Taskinen 2016)

Taskisen (2016) tutkielmassa isovanhemmat näkyivät asiakastapauksissa ”kantavana voimana”, mutta vain yhdessä tapauksessa isovanhemmat toimivat sijaisvanhempina. Osalla tapauksista oli läheisverkostossa myös sisarusia. Lasten ja heidän sisarusten läheinen suhde oli usein riippuva siitä, miten paljon vanhemmat olivat lasten välillä yhteydessä.

Tutkielman haastateltujen sosiaalityöntekijöiden mukaan lasten läheisverkostot ”muuttivat muotoaan” sijaishuollon aikana. Muutos läheisverkostoissa on normaalia. Muutokset näkyivät usein yhteydenpidon vaihtelevuudessa ja aktiivisuudessa. Lapsen läheiset ihmiset saattoivat lisätä yhteydenpitoa lapseen sijaishuollon aikana, tai se saattoi vähentyä. Joissain tilanteissa yksi läheinen aktivoitui yhteydenpidossa, jonka jälkeen yhteydenpito hiipui ja toisaalla ollut läheinen aktivoitui yhteydenpidossa. Tutkielmassa kahden lapsen läheisverkosto hiljalleen katosi. (Taskinen 2016)

*Nuorisotutkimus*-lehdessä Kallinen (2018) on tutkinut perhehoitoon sijoitettujen lasten ihmissuhteita. Tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, millaisia suhteita sijoitetuilla lapsilla on ollut sisaruksiinsa ja muihin sijaisperheessä asuviin lapsiin ja nuoriin. Kallisen tutkimuksen tarkoituksena on tuoda esiin lapsien oma näkökulma. Kallinen on halunnut haastatella lapsia itseään, eikä tuoda tutkimustietoa esiin aikuisten kertomana. Useimmat tutkimukset lapsista ovat keskittyneet ”normaalilapsuuteen” ja tutkimuksia sijaishuollossa olevista lapsista ja heidän haastavista elämäntilanteista on vähemmän.

Kallisen (2018) tutkimuksessa on esitelty kansainvälisiä tutkimuksia. Elizabeth Fernandez (2007) Australiassa ja Gunvo Andersson (2009) Ruotsissa ovat tutkimuksissaan osoittaneet, että biologinen perhe on tärkeässä roolissa sijoitetuille lapsille.

Tutkimuksessa Kallinen (2018) haastatteli 16:sta sijaisperheessä asuvaa lasta, iältään 7-12 vuotta. Lapset täyttivät myös verkostokartan ja kirjoittivat päiväkirjaa. Lasten sijaisperheet olivat erilaisia ja muodostuivat eri tavoin. Osa lapsista oli sijoitettuna sukulaisperheeseen, osa niin sanottuun vierasperheeseen. Osalla lapsista sijaisperheessä asui myös biologisia sisarusia, kun taas osalla lapsista sisarusukset asuivat muissa perheissä tai biologisten vanhempien luona. Sijaisperheissä saattoi myös asua sijaisperheen omia lapsia, sekä muita sijoitettuja lapsia.

Kallisen (2018) tutkimuksessa haastatteluun osallistuvat lapset olivat olleet huostaanotettuna vähintään kaksi vuotta. Tutkimuksessa kuvailtiin biologisia sisarussuhteita sisarussuhteina ja suhdetta muihin lapsiin ja nuoriin vertaissuhteena.

Tuloksista käy ilmi, että kaikille lapsille sisarussuhteet ovat erittäin tärkeitä ja lapset kokivat sisarusten kuuluvan heidän perheeseensä, vaikka sisarusukset eivät asuneet samassa perheessä. Lapset eivät myöskään pistäneet tärkeysjärjestykseen alaikäisiä ja aikuisia sisarusiaan. Sisarusten merkityksellisyys näkyi haastatteluissa, verkostokartoissa ja päiväkirjoissa. (Kallinen, 2018)

Kallisen (2018) tutkimuksessa osa lapsista kokivat muiden lasten ja nuorten kuuluvan heidän perheeseensä. Tärkeysjärjestyksessä muut lapset ja nuoret tulivat kuitenkin biologisten sisarusten jälkeen. Lapset puhuivat

vertaissuhteistaan ennemmin leikkikavereina ja päiväkirjoihin kirjoittivat mukavista yhteisistä tekemisistä, joita olivat muiden lasten ja nuorten kanssa tehneet.

Joissain tilanteissa lapset kokivat omat sisarussuhteensa tai vertaissuhteensa ristiriitaisina. Yksi lapsista kertoi haastattelussa, että muut biologiset sisarukset viettivät enemmän aikaa biologisilla vanhemmilla, eikä hän tiennyt, mistä se johtuu. Toinen lapsi kertoi kokevansa, että sijaisperheessä asuva nuori ei pitänyt hänestä. Jotkut lapsista toivat esiin, että sijaisperheen omat lapset eivät hyväksyneet heitä perheeseen. Tutkimuksessa todetaan, että sisarussuhteet tai vertaissuhteet voivat olla myös vahingollisia lapselle. Tutkimuksesta todettiin löytyneen lapsille läheisiä ja merkityksellisiä suhteita, mutta myös ristiriitaisia suhteita. (Kallinen, 2018)

Pro Gradu-tutkielma ”Niillehän mä aina soitan’: pitkittäistutkimus sijoitettujen lasten ihmissuhteista” (Palmu 2015) olisi ollut tämän tutkimuksen kannalta hyödyllinen, mutta kyseisestä Pro Gradu-tutkielmasta ei ole internetversiota eikä Tampereen Yliopiston kirjastossa ollut arkistointikapalletta.

#### 4 TUTKIMUKSEN TAVOITE JA TUTKIMUSKYSYMYKSET

Tämän tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa ihmissuhteiden merkityksestä sijaishuollossa olleille nuorille, kun he ovat asuneet muualla, kuin biologisessa perheessä. Tässä tutkimuksessa muualla asumisella tarkoitetaan perhehoidossa tai lastenkodissa asuneita nuoria. Ihmissuhteet on kategorioitu kolmeen osa-alueeseen; vanhemmat, sisarukset ja muut sukulaiset, ystävät ja lastensuojelun laitoksessa olleet työntekijät. Tutkimuskysymyksiä on kolme.

1. Mitkä läheiset ihmissuhteet nuoret ovat kokeneet tärkeiksi sijaishuollossa?
2. Miksi kyseiset läheiset ihmissuhteet ovat olleet nuorille tärkeitä?
3. Millaista tukea nuoret olisivat omasta mielestään kaivaneet ihmissuhteiden tukemisessa nuorempana?

#### 5 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa avataan opinnäytetyön tutkimusmenetelmä sekä tutkimuksen toteutukseen kuuluva tiedonkeruumenetelmä ja aineiston analyysitapa. Tämä opinnäytetyö on kvalitatiivinen tutkimus. Kvalitatiivisella tutkimuksella tarkoitetaan jonkin ilmiön tutkimista, johon kuuluvat tutkimusongelma sekä tutkimuskysymykset. Tiedonkeruumenetelmänä käytettiin

teemahaastattelua sekä verkostokartta-menetelmää. Vastaajina toimivat tutkimushetkellä jälkihuollossa olevat nuoret. Nuoret haastateltiin yksilöllisesti. Aineisto analysoitiin teemoittelulla. Lopuksi pohditaan tutkimuksen eettisyyttä ja luotettavuutta.

## 5.1 Laadullinen tutkimus

Opinnäytetyö toteutettiin kvalitatiivisena tutkimuksena. Kvalitatiivinen tutkimus, eli laadullinen tutkimus tarkoittaa jonkinlaisen ilmiön tutkimista. Laadulliseen tutkimukseen kuuluu tutkimusongelma ja sen määrittäminen. Tutkimusongelmasta laaditaan tutkimuskysymykset. (Kananen, 2010, s. 36)

Laadullisella tutkimuksella voidaan tutkia kokemuksia. Vilkan (2015, ss. 118–120) mukaan kokemukset ovat aina omakohtaisia ja käsitykset kulkevat enemmänkin mukana ja ovat tyypillisiä tapoja ajatella. Tässä työssä on tavoitteena tutkia nuorten kokemuksia. Laadullisella tutkimuksella ei välttämättä ole tavoitetta löytää totuutta, vaan tuoda esiin jotain, mitä ei välttömästi pysty havainnoimaan.

Laadullisen tutkimuksen tunnuksena on pieni haastattelujen määrä, joita on yhdestä muutamaan (Kananen, 2010, s. 38). Kvantitatiiviseen tutkimukseen verrattuna kvalitatiivisessa tutkimuksessa on rajallinen mahdollisuus ”yksiköissä” eli haastatteluissa. Yksi haastattelu voi tuottaa litteroitua tekstiä monta kymmentä sivua, jolloin ei ole järkevää tehdä useita haastatteluita, vaikka tällöin tulokset olisivat tilastollisesti merkityksellisiä, kuten kvantitatiivisessa tutkimuksessa. Laadullista tutkimusta ei kuitenkaan perusteta sen varaan, että tutkija ei jaksaisi tehdä useita haastatteluita. Laadullisessa tutkimuksessa ei ole tarpeellista olla suuria haastattelumääriä eikä tilastollista analyysitapaa. (Alasuutari, 2014, ss. 38–39)

## 5.2 Aineiston hankinta

Opinnäytetyön haastateltavat valittiin tutkimukseen niin, että tutkittava ilmiö kosketti haastateltavia. Haastateltavien määrää ei etukäteen määritellä laadullisessa tutkimuksessa, vaan haastateltavia haastatellaan niin paljon, että vastaukset toistavat itseään. Tätä kutsutaan tulosten saturoitumiseksi. (Kananen, 2010, s. 54) Tässä opinnäytetyössä haastattelut nauhoitettiin ja litteroitiin.

Yksilöhaastattelut tässä tutkimuksessa tallennettiin digitaaliseen nauhuriin. Tällöin haastattelija pystyy keskittymään haastatteluun ja haastateltavaan, eikä joudu välillä keskittymään tulosten kirjoittamiseen käsin. Digitaaliset tallenteet haastatteluista pitää muuttaa tekstimuotoon, joka lisää tutkijan työmäärää. Digitaalisiin tallenteisiin on kuitenkin helppo palata myöhemminkin ja sieltä saa todellisen tiedon haastattelutilanteesta. Jos tutkija olisi omien muistiinpanojensa varassa, voisi jotain olennaista jäädä

puuttumaan. Riskinä digitalisissa tallenteissa voi kuitenkin olla esimerkiksi toimivuusongelmat. (Kananen, 2010, s. 58)

Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen (2010, s. 9) avaavat *Haastattelun analyysi*-teoksessaan selkeästi haastattelun tarkoitusta. Haastattelukysymykset eivät tarkoita tutkimuskysymyksiä, eivätkä haastateltavat tiedä haastattelussa tutkimuskysymyksiä. Tutkimuksessa ei ole tarkoituksena tuoda esiin haastatteluiden parhaimpia ja hauskimpia kohtia.

Haastateltavat eivät pysty vastaamaan suoraan tutkimuskysymyksiin eivätkä kerro tutkimukseen tuloksia, vaan haastattelut tuovat tutkijalle lisää arvoituksia ja kysymyksiä. Tutkija tarvitseekin tutkimuskysymysten ja haastattelukysymysten lisäksi ”analyttiset kysymykset”, joita käytetään aineiston analysoinnissa. Tällä tavalla tutkija saa vastauksia kaikkiin kysymyksiinsä. (Ruusuvuori, Nikander ja Hyvärinen, 2010, s. 10)

Teemahaastatteluun tulevat teemat valittiin niin, että niillä katettiin koko tutkittava ilmiö mahdollisimman hyvin. Teemahaastattelussa edettiin yleisistä kysymyksistä yksityiskohtaisempiin. Jos haastattelu aloitetaan yksityiskohdilla, sulkee se pois yleisiä aiheita, joilla olisi merkitystä. Teemahaastattelussa on mahdollisuus myös tutkijan lisäkysymyksille. Lisäkysymykset ovat toivottavia teemahaastattelussa, koska ennalta laaditut kysymykset ilman tutkijan lisäkysymyksiä voivat antaa haastateltavalta liian suppeat vastaukset. (Kananen, 2010, ss. 55–56)

Vilkan (2015, s. 127) mukaan teemahaastattelussa ei ole merkitystä sillä, missä järjestyksessä teemat käsitellään haastattelussa. Kuitenkin kysymysten järjestys ja tapa esittää ne voivat tuoda esille tulkintaongelman haastattelijan ja haastateltavan välillä. Tästä syystä on tärkeää, että haastattelijalla on tuntemus kohderyhmästä, jotta hän voi muotoilla tutkimuskysymyksensä valmiiksi.

Tämän tutkimuksen haastatteluteemoina ovat valmiiksi esitetyt läheiset ihmissuhteet, vanhemmat, sisarukset ja muut sukulaiset, ystävät ja sijaishuollossa olleet työntekijät. Näiden teemojen lisäksi haastatelussa on avoin kysymys nuorelle merkityksellisistä ihmissuhteista. Läheisten ihmissuhteiden merkityksiin ja yksityiskohtiin syvennyttään teemahaastattelun mukaisesti, eli tutkija voi käyttää myös lisäkysymyksiä. (Kananen, 2010, s. 56)

Teemahaastattelun lisäksi aineiston hankinnassa on käytetty verkostokartta-menetelmää (Liite 5). Verkostokartan avulla voidaan havainnollistaa nuoren ihmissuhteiden kokonaisuutta. Verkostokartan täyttämisen lisäksi on tärkeää keskustella verkostokartasta löytyvistä ihmissuhteista. Verkostokartasta on olemassa erilaisia malleja tai sen voi tehdä myös täysin tyhjälle lomakkeelle. (THL, n.d.)

Tässä tutkimuksessa tutkija teki itse verkostokarttapohjan, johon käytettiin mallina Valli ry:n sosiaalista verkostokarttaa (Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto, 2015). Nuoret täyttivät verkostokartan itse ja kertoivat omin sanoin kirjoittamistaan henkilöistä ja merkityksestä nuorelle. Mitä lähemmäksi itseään nuori sijoitti henkilön kartalla, sitä läheisemmäksi nuori henkilön koki.

Ihmissuhteet oli jaettu verkostokartassa neljään osaan: perheenjäsenet ja sukulaiset, ystävät ja tuttavat, työntekijät ja viranomaiset sekä muut, sisältäen opiskelun, työn ja naapurit. Verkostokartta nähtiin tutkimuksen kannalta oleellisena menetelmänä, koska nuoret kirjoittivat yksityiskohtaisemmin läheisistä ihmissuhteistaan, verrattuna haastattelukysymysten vastauksiin.

### 5.3 Aineiston analyysi

Yksilöhaastattelut on tallennettu digitaalisesti. Digitaalisten tallenteiden tekstimuotoon avaamista ja kirjoittamista kutsutaan litteroinniksi. Litteroinnilla avulla haastatteluja voidaan käyttää eri analyysimenetelmin, kun haastattelu on kirjoitettu puhtaaksi. Litteroinnilla on erilaisia tasoja. Tutkija voi litteroida haastattelun sanasta sanaan, jonka lisäksi merkitsee ylös äänenpainot ja pienetkin äännähdykset. (Kananen, 2010, s. 58)

Yleiskielellisellä litteroinnilla tarkoitetaan haastattelun kirjoittamista poistaen siitä puhekielen ja murteen. Propositiotason litteroinnilla kirjoitetaan ylös vain ydinsisältö. Tutkijan vastuulle jää, millä tasolla litteroi haastattelut. Tallenteisiin voi kuitenkin aina tarvittaessa palata. (Kananen, 2010, s. 59)

Tässä tutkimuksessa haastattelut on litteroitu kaikkia kolmea tasoa hyödyntäen. Tutkimuksen kannalta haastateltavien äänenpainot tai tauot eivät ole oleellisia, mutta nuorten käyttämät puhekielen sanat halutaan tuoda sanatarkasti tutkimuksessa esiin. Haastattelijan tai haastateltavan toistoja tai sanojen korjauksia ei ole litteroitu, koska niillä ei ole merkitystä tulosten kannalta.

Tutkimuksen analyysivaihe on aineistolähtöinen teemoittelu. Teemoittelulla tarkoitetaan haastattelujen aineistosta löytyviä toistuvia teemoja. Esiin nousevat teemat ovat tutkijan tulkintojen vastuulla. Haastateltavat eivät välttämättä ilmaise samoilla sanoilla vastauksiaan, jolloin tutkija luokittelee ne samaan teemaan. Teemoittelun voi muodostaa myös kuvioiksi. (Hirsjärvi & Hurme, 2011, s. 173)

Teemoittelun tarkoituksena on pilkkoa ja ryhmitellä haastatteluista tulleita aineistoa. Tällöin on mahdollista vertailla vastauksia ja etsiä niistä yhtäläisyyksiä teemoittelun avulla. Tässä tutkimuksessa on käytetty teema-

haastattelua ja siitä syystä teemoittelua ja aineiston pilkkomista on kannattavaa käyttää, kun jo haastatteluvaiheessa on käytössä valmiit teemat. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, s. 93)

Tässä tutkimuksessa haastattelujen litteroinnin jälkeen kaikki haastattelut tulostettiin paperimuotoon. Paperisia haastatteluja oli helpompi käsitellä yhtä aikaa ja etsiä niistä teemoja. Teemoittelu aloitettiin ensin käymällä läpi jokaisen vastaajan yksittäiset vastaukset ja kirjoitettiin tuloksiin muodostuneet teemat ja eriävyydet. Tämän jälkeen tutkimuskysymysohjaavasti käytiin vastaukset läpi. Yhteen tutkimuskysymykseen oli monta haastatteluvastausta. Tällä tavalla saatiin haastatteluista nostettua teemoja.

#### 5.4 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tuomi ja Sarajärvi (2009, s. 129) linjaavat, että eettisyyden pohdinnassa kuuluu tuoda esiin, kenen ehdoilla tutkimusaihe on valittu ja miksi tutkimukseen on ryhdytty. Tämän tutkimuksen tutkimusaihe valikoitui tutkijan omista lastensuojelun työkokemuksista ja siellä havainnoiduista ihmissuhteista. Tutkimukseen ryhdyttiin, koska halutaan tuoda esiin nuorten omat mielipiteet ja käsitykset siitä, mitkä ihmissuhteet he kokivat läheisiksi sijaishuollossa ollessaan. Jos tutkimuksessa olisi haastateltu esimerkiksi työntekijöitä, ei nuorten oma ääni olisi tullut kuuluviin.

Tutkimuksen eettisyyttä kuvastaa se, että nuorille painotettiin useammassa kohdassa haastattelun olevan vapaaehtoinen ja nuori voisi siitä kieltäytyä koska tahansa. Nuoret allekirjoittivat suostumuslomakkeen (Liite 3), jolla antoivat suostumuksensa siihen, että opinnäytetyön tekijä saisi käyttää teemahaastatteluista tullutta materiaalia opinnäytetyössään. Nuoret saivat valita itse paikan, missä haastattelu tapahtuisi. Osa nuorista halusi tavata omassa kodissaan, kun taas osa kertoi, ettei omaan kotiinsa halua vieraita ihmisiä ja tapasi mieluummin julkisella paikalla.

Tässä tutkimuksessa nuorten ikää tai sukupuolta ei ole tuotu esiin, koska se ei tutkimuksen kannalta ole oleellista. Nuorilta saadut yhteystiedot ja äänitetyt haastattelut tuhotaan asianmukaisesti opinnäytetyön valmistuttua. Nuorille on kirjallisesti nämä asiat kerrottu ennen haastatteluun osallistumista. Nuorille esitetyt haastattelukysymykset eivät ole olleet harhaanjohtavia tai johdattelevia.

Eettisesti tuotettu tutkimus on rehellinen ja tuotettu huolellisesti. Tutkimuksen tulokset on julkaistu avoimesti. Tutkimuksessa on avattu aiempia tutkimuksia kunnioittavasti ja tuotu esiin niistä merkityksellisiä asioita. Aiempiin tutkimuksiin ei ole viitattu puutteellisesti tai niitä vähätelty. Nämä perusteet kuuluvat hyvään tieteelliseen käytäntöön. (Tuomi & Sarajärvi, 2009, ss. 132–133)

Kanasen (2010, ss. 68–69) mukaan kvalitatiivisen tutkimuksen luotettavuutta on vaikeampi arvioida kuin kvantitatiivisen tutkimuksen. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuutta ei voida arvioida yhteiskuntatieteiden luotettavuusmittareilla, koska laadullisessa tutkimuksessa tutkitaan ilmiötä ja ihmistä itseään. Sattumat vaikuttavat ihmiseen, joka voi tästä syystä toimia tilanteissa eri tavalla. Yhteiskuntatieteiden luotettavuusmittareissa on luonnontieteet ja niiden aineet, jotka eivät ajattele tai toimi jollain selittämättömällä tavalla, kuten ihmiset.

Miten laadullisen tutkimuksen luotettavuutta sitten mitataan? Luotettavuuteen liittyvät kysymykset on huomioitava jo työtä aloitettaessa. Tässä opinnäytetyössä kaikki valinnat ja ratkaisut ovat perusteltuja eri vaiheissa. Tämä lisää työn luotettavuutta. Laadullisen tutkimuksen luotettavuudesakin on eri näkökantoja. Tärkeintä on kuitenkin se, että opinnäytetyön luotettavuutta pohditaan työssä tavalla tai toisella. (Kananen, 2010, ss. 69–71)

## 6 TULOKSET JA JOHTOPÄÄTÖKSET

Luvussa käsitellään aineistonkeruumenetelmällä saatuja tuloksia. Lisäksi näistä tuloksista on tehty johtopäätöksiä, jotka esitetään ja avataan tulosten jälkeen. Eri ihmissuhteet ja tutkimuskysymykset on jaettu alalukuihin, jotta lukijan on helpompi hahmottaa tuloksia kokonaisina toisistaan irrallaan olevina käsitteinä.

Yksi vastaajista huostaanotettiin alakouluikäisenä ja kaksi jo varhaisemmassa iässä. Vastaajista yksi asui koko lapsuutensa yhdessä lastenkodissa, kaksi muuta vastaajaa sijaisperheessä joista toinen muutti teini-ikäisenä lastenkotiin ja toinen nuori muuhun lastensuojelulaitokseen.

Haastattelun jälkeen nuoret saivat täytettäväkseen verkostokartta-lomakkeen (Liite 5). Nuoret kirjoittivat verkostokarttaan heille läheiset ihmissuhteet ja kertoivat sitten omin sanoin ihmissuhteistaan ja niiden kohdista kartalla.

### 6.1 Suhteet vanhempiin, sisaruksiin ja muihin sukulaisiin

Yksi nuorista kertoo hänellä menneen välit poikki toisen vanhemman kanssa jo lapsuudessa. Myös toiseen vanhempaan välit olivat rikkoutuneet. Nuori oli pieniä pätkiä väleissä vanhempiensa kanssa ja tapasi heitä satunnaisesti. Nuoren mukaan heillä ei normaaleja välejä enää säilynyt. Hän kertoi välien katkaisemisen olleen vanhempien päätös. Nuori itse olisi halunnut olla väleissä vanhempien kanssa.

Nuoren mukaan hänellä on sisaruspuolia, joista kaikkien kanssa hän ei ole väleissä. Kysyttäessä nuorelta, onko hän tekemisissä isovanhempien kanssa, kertoo nuori, ettei tiedä, ketä isovanhemmat ovat, eikä näin ollen ole heidän kanssaan tekemisissä. Toisella nuorella tilanne on samantapainen. Nuori ei ollut tekemisissä toisen vanhempansa kanssa ja toisen kanssa kertoo olleensa satunnaisesti tekemisissä. Nuoren mukaan vanhempi jätti useammin käymättä kuin kävi sijaishuoltopaikassa.

Äitini kanssa jota en kyllä äidiks oikeestaan koskaan ees kutsu, niin olin kyllä jonkun verran, mutta oikeestaan se jätti käymättä enemmän kun tuli käymään, että mä kyl jossain kohtaa sanoin niille ohjaajillekin ja sijaisäidille että voittekste sanoo sit ku se on junassa tulossa, että mä en kestä tätä eikä tunnu kauheen kivalta ku oottaa justiin että se tulee.

Nuoren mukaan isovanhemmat olivat hänelle läheisiä ja toinen isovanhemmista oli nuorelle tuki ja turva. Yksi nuorista kertoo olleensa tekemisissä nuoruudessaan perheensä ja yhden muun sukulaisen kanssa. Muihin sukulaisiin nuori kertoo ottaneensa myöhemmin yhteyttä itse. Alla olevassa sitaatissa nuori kertoo yhteydenpidostaan vanhempiinsa:

Sillon se oli enemmän vuorovaikutteista, puolin ja toisin soiteltiin ja kyseltiin kuulumisia, mut nykyään ne ottaa enemmän muhun yhteyttä.

Verkostokarttaan vain yksi nuorista merkitsi läheisiksi omat vanhempansa, kun kaksi nuorista eivät vanhempiaan sijoittaneet verkostokarttaan lainkaan. Molemmat nuoret perustelivat vanhempien pois jättämistä sillä, etteivät kokeneet vanhempiaan läheisiksi. Kaksi nuorista mainitsivat verkostokartassaan biologiset sisaruksensa ja yksi sisaruspuolensa vanhempien puolelta. Molemmille perhesijoituksessa olleille nuorille sijaisperhe oli tärkeä ja se mainittiin verkostokartoissa. Näiden lisäksi nuorilla oli vaihtelevasti mainittuna sijaisisarukset, isovanhemmat sekä serkut.

Sit vähän kauempana mun veli, jonka kanssa mä oon vasta nyt alkanu oleen tekemisissä, ollaan me aina vähä juteltu mut me ei nähty kymmeneen vuoteen.

Kaikki isovanhemmat on kuollu, ku oon ollu tosi pieni että ainoon kenet muistan on mummu. Sen kanssa otiin läheisiä, mutta siitä ku on jo niin monta vuotta, niin ei oikein enää hahmota sitä, että millaset välit oli.

Näiden tulosten pohjalta voidaan todeta, että sijoitus lapsen varhaisessa vaiheessa on ollut lapselle hyödyksi. Varhaisessa iässä sijoitettu lapsi to-

dennäköisimmin kiintyy ja kiinnittyy turvallisesti aikuiseen. Nuorilla kiintyminen ja kiinnittyminen on tapahtunut turvallisesti sijaishuoltopaikan aikuisiin. (Kalland, 2005, s. 230)

Sijoituksen aikana nuoret ovat tavanneet vanhempiaan vaihtelevasti ja osa nuorista on kokenut, etteivät vanhemmat ole olleet heille läheisiä. Nuorten suhde vanhempiin on ollut vaihteleva. Osalla nuorista suhde vanhempiin ollut pelkästään biologinen ja yhdellä nuoresta voidaan todeta olleen psyykkinen suhde vanhempiin, nuoren sijoituksesta huolimatta. (Vilén ym., 2013, s. 86)

Tähän opinnäytetyöhön verrattuna Taskisen (2016) tutkielmassa nousivat esiin muutkin sukulaiset, kuin vain vanhemmat, sisarukset ja isovanhemmat. Samankaltaisuutta on Taskisen (2016) vastaajien sekä opinnäytetyön vastaajien kokemuksissa vanhemmista. Molemmista tutkimuksista vanhempien läsnäolo on vaihtelevaa ja jopa olematonta lasten ja nuorten elämässä sijaishuollon aikana.

Kallinen (2018) tutki perhehoitoon sijoitettujen lasten ihmissuhteita. Tutkimuksessa kaikki lapset kokivat sisarusuhteet läheisiksi. Tämän opinnäytetyön tuloksissa on samaa kuin Kallisen tutkimuksessa, koska kaksi nuorta mainitsivat verkostokartassaan biologiset sisaruksensa läheisinä.

## 6.2 Ystävyyssuhteet

Kaikki nuoret kokivat heillä olleen sijaishuollossa ystäviä. Yksi nuorista kertoo hänellä olleen kavereita sijaisperheessä asuessaan, mutta muutettuaan lastenkotiin, ystävät katosivat ympäriltä ja nuori koki olevansa yksinäinen. Toinen nuori kertoo tutustuneensa ystäviinsä lähinnä sijaishuoltopaikoissa ja koulun kautta. Nuori kertoo, että on nykyään vain muutaman sijaishuoltoaikaisen ystävänsä kanssa tekemisissä.

Yksi nuorista kertoo hänellä olleen monipuolisesti ystäviä sijaishuollossa. Hän kertoo tutustuneensa ystäviinsä muun muassa koulussa, sijoituspaikassa, harrastuksissaan sekä vapaa-ajalla ja kavereiden kautta. Kaikki nuoret kuitenkin kirjoittivat verkostokarttaan ystävistään. Näitä ystäviä nuoret olivat tavanneet sijaishuoltopaikoissa ja kouluissa. Yksi nuorista kuvailee ystävyyssuhteitaan seuraavalla tavalla:

No silloin meillä oli ihan hauskaa, tai sillee, oli kavereita kehen kanssa tehdä jotain, koulussa ei tarvinnu olla yksin esimerkiksi, oli seuraa, ja sillee pysty joihinkin luottaan ja pysty niillekin puhumaan, mut sit toisaalta nii silloin se vielä toimi, oltii kyl hyvii kavereita.

Verkostokarttaan kaikki nuoret merkitsivät ystävät läheisiksi. Verkstokartoissa nuorilla oli mainittu monia läheisiä ystäviä, jotka nuoret kokivat itselleen läheisiksi. Yksi nuorista kertoi myös muiden lastenkodin lasten olleen hänelle läheisiä sijaishuollon aikana.

Voidaan todeta, että nuorten ystävyysuhteiden avulla nuoret ovat voineet kokea yhteenkuuluvuuden ja hyväksynnän tunnetta ystäviensä kautta. Yhden nuoren yksinäisyydestä voidaan todeta, että varhaisen kiintymyssuhteen vaikeudet ovat voineet edesauttaa nuoruuden yksinäisyyttä. Myös sijaishuoltoapaikan muutos on vaikuttanut ystävyysuhteisiin sijaishuollon aikana. Lisäksi muut tekijät, kuten sellaiset elämän lähtökohdat, ettei nuorella ole ollut mahdollisuutta harjoittaa sosiaalisia taitoja, ovat voineet olla syitä yksinäisyydelle. (Uusitalo, 2007, ss. 29, 31)

Ystävyysuhteilla on merkitystä jo varhaisessa kouluiässä. Lapsen itsetunto kehittyy ystävyysuhteiden avulla. Jos lapsella ei ole ollut omanikäisiä ystävyysuhteita, on se voinut johtaa itsetunnon vaikeuksiin. Omanikäisten ystävyysuhteiden avulla nuoret ovat luoneet peilikuvan omalle minäkuvalleen. (Vilén ym., 2013, s. 156)

### 6.3 Suhteet sijaishuoltoapaikan työntekijöihin

Viimeisenä ihmissuhderyhmänä keskustelimme sijaishuoltoapaikan työntekijöistä. Nuorille esitettiin kysymys, olivatko sijaishuoltoapaikan työntekijät heille läheisiä. Yksi nuorista kertoo sijaisvanhemman olleen hänelle tärkeä, mutta muuttaessaan toiseen sijaishuoltoapaikkaan, eivät siellä työntekijät olleet hänelle läheisiä.

siis mä oon ollu paljon niitten muiden sijoitettujen kanssa tekemisissä ja sit mä oon ollu mun sijaisäidin ja kodin ohjaajan kanssa paljon.

Toinen nuorista kertoo, etteivät sijaisperheen aikuiset olleet hänelle läheisiä. Nuorella oli mielestään huonot välit molempien sijaisvanhempien kanssa, eivätkä he kommunikoineet keskenään. Nuoren mukaan sijaisvanhemmat viettivät aikaa muiden lasten kanssa ja hän oli yksinään. Myöhemmin lastenkodissa asuessaan, nuori koki lastenkodin työntekijät läheisiksi, koska muuttaessaan toiselle paikkakunnalle lastenkotiin, ei koulusta tai muualta tullut kavereita ja lastenkodin aikuiset olivat nuoren mukaan ainoat ihmiset siellä. Nuori kertoo nykyisestä tilanteestaan seuraavalla tavalla:

Oon tekemisissä sijaisperheen vanhempien kanssa. Meen sinne esimerkiks joulua viettään. Asiat on muuttunu parempaan suuntaan. Lastenkodin ohjaajien kanssa tekemisissä myös.

Yksi nuorista kertoo, etteivät kaikki sijaishuoltopaikan työntekijät olleet hänelle läheisiä, mutta suurin osa kuitenkin oli. Verkostokarttaan kaikki nuoret kirjoittivat läheisiksi sijaishuoltopaikan työntekijät. Nuori kuvailee suhdettaan sijaishuoltopaikan työntekijöihin seuraavalla tavalla. Sitaatista käy myös ilmi, että nuori on yhä tekemisissä sijaishuoltopaikkansa työntekijöiden kanssa:

Mä oon niin pienestä asti ollu sijoitettuna, niin silloin niistä tuli niin semmosia niinku ”parents of the years” semmosia niinku isä- ja äitihahmoja kaikista aikalailta, että ei niihin voinu olla kiintymättä, varsinkin kun oli silloin vielä niin pieni ja sitten kun tosi moni niistä oli siellä tosi monta vuotta putkeen, ja osa on edelleen, kenen kaa on edelleen tekemisissä, niin sit ei siin niinku oikein voinu olla olematta läheisiä.

Verkostokarttaan vastaajat kirjoittivat monista läheisistä työntekijöistään. Kaksi nuorista kokivat sosiaalityöntekijänsä läheiseksi. Nuoret mainitsivat vaihtelevasti myös muita työntekijöitä: sijaishuoltopaikan työntekijät, perheneuvolan, terapeutin sekä koulukuraattorin ja yläasteen luokanvalvojan.

Viranomaisissa lähimpänä on lastenkodin johtaja ja mun omaohjaaja. Omaohjaaja on ollu siellä siitä päivästä asti kun mä muutin sinne lastenkotiin. Sen jälkeen tulee muut lastenkodin työntekijät jotka on siellä tälläkin hetkellä. Kauempana on mun sosiaalityöntekijä ja sit perheneuvola on täällä, vaikken mä siellä oo moneen vuoteen käyny, mutta se oli niin osa tota mun elämääni kun mä olin ala-asteella.

Mun asemani huostaanotettuna takia mä oon joutunu tekee enemmän yhteistyötä niinku mun opettajien kanssa kuin monet muut joutuu tekeen koulu-uransa aikana ja lukiossakin.

Lapsen menneisyydellä ja sijoitusympäristöllä on molemmilla merkitystä lapsen kiinnittymisen kannalta. Jos lapsella on ollut hyvän hoidon jaksoja ennen sijoitusta, voivat ne aktivoitua uudelleen, kun lapsi on sijoitettu turvalliseen ympäristöön. Nuoret nostivat esiin sijaishuoltopaikkojen aikuisten pysyvyyden. Voidaan päätellä, että osan sijaishuoltopaikkojen aikuiset ovat luoneet nuoriin turvallisen suhteen.

Mäkelän ja Sajaniemen (2013, s. 37) mukaan lapsen turvallinen ja luotettava suhde aikuisiin vahvistaa lasta sosiaalisesti sekä älyllisesti. Tämä tarjoaa lapselle kyvyn myös stressin säätelyyn. Yhden nuoren kohdalla on voinut olla kyse ristiriitaisesta tai välttelevästä sijaisvanhemman läsnäolosta, jolloin nuorella on ollut rajoittuneet mahdollisuudet saada huolenpitoa tarpeisiinsa. (Kalland, 2005, s. 232)

## 6.4 Läheiset ihmissuhteet

Nuorten vastauksista nousivat esiin monet läheiset ihmissuhteet. Yksi nuorista kertoo hänellä olleen nuoruudessaan monipuolisia ihmissuhteita, kuten perhe, ystävät sekä lastenkodin henkilökunnasta ne, jotka ovat pisimpään olleet nuoren elämässä. Lisäksi nuori mainitsee erikseen työntekijät, joista voidaan olettaa nuoren tarkoittavan työntekijöillä muita kuin lastenkodin työntekijöitä. Esimerkiksi koulukuraattori tai sosiaalityöntekijä, jotka nuori mainitsee verkostokartassaan (Liite 5). Toinen nuori nosti läheisistä ihmissuhteistaan esiin ystävyysuhteensa ja toisen sijaisvanhempansa. Yksi nuorista kertoo sijaishuollon ihmissuhteistaan seuraavanlaisesti:

[Ihmissuhteet] Melko hajanaisia, mä en oikeestaan luottanu ihmisiin kovin helposti. Mutta no sossu oli mulle silloin ainakin semmonen suhteellisen luotettava, sille mä yritin kertoa asioita. Ja sitten oli tota terapiasuhte, kun mä olin nuori, niin sille, mutta sellasii oikeestaan kavereita tai tällstä ei ollu ja perheelle en puhunu.

Nuori kertoo terapiasuhteen ja sosiaalityöntekijän lisäksi hänellä olleen muutama tuttava aikuinen, jotka hän koki tärkeiksi ja merkittäviksi. Nuori näki näitä aikuisia suhteellisen harvoin, mutta koki, että heille oli helppo puhua. Nuori kuitenkin totesi heidän olleen aikuisia, eikä omanikäisiä. Toinen nuori nosti esiin puhumisen helppouden yhdelle sijaishuollon työntekijälle.

Yksi nuorista kertoo hänellä olleen nuoruudessaan monipuolisia ihmissuhteita, kuten perhe, ystävät sekä lastenkodin henkilökunnasta ne, jotka ovat pisimpään olleet nuoren elämässä. Lisäksi nuori mainitsee erikseen työntekijät, joista voidaan olettaa nuoren tarkoittavan työntekijöillä muita kuin lastenkodin työntekijöitä. Esimerkiksi koulukuraattori tai sosiaalityöntekijä, jotka nuori mainitsee verkostokartassaan (Liite 5). Kolmas nuorista nosti läheisistä ihmissuhteista esiin ystävyysuhteensa ja toisen sijaisvanhempansa.

Kyseisten ihmissuhteiden tärkeyden merkitys nousee esiin luottamuksena nuorten vastauksissa. Yksi nuorista kokee, ettei ollut väliä, oliko ihminen millainen, kunhan pystyi luottamaan. Toinen nuorista kertoi ihmisiin luottamisen olleen vaikeaa, mutta esimerkiksi yhteinen arki sijaisvanhemman kanssa on ollut tärkeää ja merkityksellistä. Kysyttäessä, ovatko ystävät yhä nuoren elämässä:

Muutama. Aikalailla kaikki katos kun muutin lastenkotiin. Ei oo näkyny paljoo sen jälkeen.

Yhdistävänä tekijänä nuoret tuovat esiin, että ystävyysuhteita pitää pitää yllä. Yksi nuorista kertoo, että kun kasvaa ja ihmiset muuttavat muualle,

eikä ole yhteisiä mielenkiinnonkohteita tai ei tule pidettyä yhteyttä toiseen, ihmissuhde katkeaa. Ihmissuhteitaan nuori kuvailee hyviksi ja kestäviksi. Yksi nuorista kiteyttää seuraavien asioiden tekevän ihmissuhteista tärkeitä ja merkittäviä:

Se että ne on ollu kaikista pitkäkestoisimpia, ja ne on sellasia mitkä on muovannu mua ihmisenä ja on jotenki vaikuttanu mun elämään sillee aika isollakin tasolla, ja joka ollu sellasia joka on vaa ollu joku kaveri kelle juttelee vaan sillon tällön ja jota näkee vaan joskus ja jouluna, vaan ne on oikeesti vaikuttanu siihen elämään ja ollu siinä mukana.

Tulosten pohjalta voidaan todeta, että nuoret, jotka ovat kokeneet vaikeuksia luottaa muihin ihmisiin, ovat saattaneet lapsena kokea turvattoman kiinnittymisen aikuisen. Turvattomasti kiinnittyneen lapsen on vaikea luottaa ihmisiin jo lapsuudessa. (Punamäki, 2005, s. 184)

Tässä opinnäytetyössä vastaajien merkitykselliset ihmissuhteet ovat pääosin muodostuneet samoista ihmissuhteista, kuin Niittyvaaran (2018) tutkielmassa. Opinnäytetyön vastaajien läheisimmät ihmissuhteet ovat kuitenkin vaihdelleet. Niittyvaaran (2018) tutkielmassa vastaajat nostivat esiin perhesuhteet, kaverisuhteet ja suhteet laitosten työntekijöihin ja muihin sijoitettuihin.

## 6.5 Kokemuksia tuen tarpeesta

Aiemmin tuloksissa kuvailtiin nuoren suhdetta sijaishuollon työntekijöihin. Kysyttäessä, olisiko jokin voinut olla toisin sijaishuollossa, kertoo yksi nuorista toivoneensa, että sijaisperheessä olisi nuori heti saanut normaalit välit sijaisvanhempiin, jolloin moni asia olisi mennyt paljon helpommin. Lastenkodissa asuessaan olisi voinut myös olla asiat toisin, mutta jälkikäteen nuori kokee, ettei ole valittamista.

Yksi nuorista toteaa, että asiat olisivat voineet helpostikin olla toisin. Nuoren mukaan, jos hän ei olisi ollut niin läheinen lastenkodin työntekijöiden kanssa, olisi hän helposti etäännyttänyt itsensä työntekijöistä. Nuori kuitenkin toteaa, ettei onneksi tehnyt niin, vaan antoi läheisyyden kasvaa ja olla läheisiä, vaikka sijaishuoltopaikan työntekijät eivät ole hänelle mitenkään biologisesti sukua. Nuori kokee, että työntekijät olivat kaikessa mukana ja läheisiä, ja se on auttanut monessakin eri asiassa.

Kysyttäessä nuorilta, kannustettiinko heitä sijaishuoltopaikassa tapamaan tai olemaan yhteydessä läheisiin, vastasivat he seuraavanlaisesti:

Sillonkin kun oli pätkiä, kun mä en esimerkiks puhunu toisen vanhemman kanssa, niin sitten lastenkodista aina kun puhuttiin sen kanssa puhelimesta joku ohjaajista, niin aina kysyttiin

haluunsmä puhua ja aina kehoitettiin että kannattaa soittaa tai laittaa viestiä vaikka merkkipäivänä tai sillee.

Kannustettiin ja kyllä siihen keskityttiinkin että olin paljon läheisten kanssa tekemisissä

No siis periaatteessa ne kyl sano että on hyvä että mä käyn siellä, mut sitten kun ne tiesi ne ongelmat mitä oli, niin sitten sano myös sitä että niitä ei kannata alkaa purkaan siellä kun mä oon käymässä vaan sillä on sit oma aika ja paikkansa.

Sijaishuoltopaikan toimintaan liittyvässä kysymyksessä nuorten vastaukset eroavat selvästi toisistaan. Yksi nuorista on sitä mieltä, että sijaishuoltopaikka olisi voinut jotenkin yrittää korjata tilannetta nuoren ja vanhempien välillä, mutta toteaa, että tilanteet olivat aika kipeitä silloin.

Toinen nuorista puolestaan toteaa asioiden menneen ihan hyvin, eikä keksi mitään, mitä muutettaisiin. Kolmas nuorista nosti esiin asioita jotka eivät liittyneet läheisiin ihmissuhteisiin vaan muuhun sijaishuoltopaikan toimintaan. Nuoren omaa toimintaa pohdittaessa, kaikki nuoret toivat esiin, että olisivat voineet toimia toisin, riippuen tilanteesta ja omasta osuudestaan.

Johtopäätöksenä voidaan todeta, että kaikille nuorista on ollut tärkeää kokea ympärillään turvallisia aikuisia. Nuoret ovat kokeneet sijaishuoltopaikojen tukeneen heitä tarpeeksi yhteydenpidossa vanhempiinsa. Nuorten ei ole tarvinnut pärjätä yksin täysi-ikäistytyään, vaan he kuuluvat jälkihuollon piiriin. (Hämeen-Anttila, 2017, s. 245)

Tämän opinnäytetyön vastaajat kokivat saaneensa tarpeeksi kannustusta läheisten ihmissuhteiden ylläpitämiseen. Verraten Niittyvaaran (2018) tutkielmaan, jossa vastaajat kokivat sijaishuoltopaikassaan olleen liian vähän kaverisuhteiden ylläpitoa.

## 7 POHDINTA

Tutkimuksen alussa kerrottiin, että nuoret haluavat tulla kuulluksi. Tässä tutkimuksessa nuoret ovat saaneet äänensä kuuluviin ja heidän kokemuksensa läheisistä ihmissuhteista on tuotu rehellisesti ja nuoria arvostavasti esiin. Tavoitteena oli selvittää, mitkä ihmissuhteet nuoret kokivat sijaishuollossaan tärkeiksi. Tämän lisäksi haluttiin tietoa siitä, mitä tukea nuoret olisivat kaivanneet ihmissuhteiden tukemisessa sijaishuollon työntekijöiltä. Vaikka tutkimukseen vastanneiden nuorten määrä oli pieni, aineisto oli riittävän kattava tätä opinnäytetyötä varten.

Opinnäytetyöprosessi lähti siitä, että sovimme jälkihuollosta vastanneen johtavan sosiaalityöntekijän kanssa, että jälkihuollon työntekijät kysyisivät nuorilta halukkuutta osallistua haastatteluun. Laadin nuorille valmiiksi esittelykirjeen, josta kävi ilmi kaikki tarvittavat tiedot (Liite 1). Jos nuori oli halukas osallistumaan opinnäytetyöhön, allekirjoitti hän suostumuksen antaa minulle yhteystietonsa haastattelun ajankohdan sopimista varten (Liite 2). Kolmeksi kuukaudeksi haettu tutkimuslupa (marraskuun alusta helmikuun alkuun) saatiin marraskuun lopussa ja tammikuun puolessa välissä yksi nuori oli osoittanut halukkuutensa osallistua opinnäytetyöhön.

Valitsin alun perin yksilöhaastattelun siksi, että nuoret voisivat kertoa kokemuksistaan yksityiskohtaisesti. Lomake- tai internetkyselyssä olisi voinut helposti olla suppeampia vastauksia. Tiedossa oli opinnäytetyösopimusta kirjoitettaessa, että työntekijä kysyisi nuoria silloin, kun hän nuoria tapaa. Saatuani ensimmäisen julkisen jälkihuoltoyksikön kautta ja kun varmuutta ei ollut, saisinko muita nuoria haastateltavaksi, sain mahdollisuuden haastatella yksityisen lastensuojeluyksikön jälkihuollossa olevaa nuorta. Tämä sopi myös työelämäyhteistyön työntekijälle. Kahden haastattelun jälkeen sain vielä julkisen jälkihuollon kautta kolmannen nuoren haastateltavaksi.

Aineiston hankinnassa ei koettu saturoitumista, eli tulosten toistumista (Kananen, 2010, s. 55). Tästä syystä aineiston tulokset jäivät hieman suppeaksi ja aineiston analysointi, tässä tapauksessa teemoittelu, ei ollut mahdollista tehdä yksityiskohtaisesti. Kolmella haastattelulla tuli kuitenkin riittävästi tutkimusaineistoa. Koska saturoitumista ei tapahtunut, haastateltuja olisi voinut tehdä vielä lisää, jos halukkaita olisi ollut. Positiivista on se, että nuoret kertoivat yksityiskohtaisestikin omasta lapsuudestaan sijaishuollossa, eivätkä arkailleet kertoa henkilökohtaisimmistakaan asioista. Tässä opinnäytetyössä ei kuitenkaan ole kerrottu nuorista tai heidän kokemuksistaan tunnistettavasti, joka tukee eettistä tutkimustapaa.

Haastattelut tehtyäni, kysyin työntekijältä, kuinka monta nuorta hän oli haastatteluun kysynyt. Sitä ennen mieleeni heräsi kysymyksiä. Oliko aihe liian henkilökohtainen? Ovatko sijaishuollossa asiat olleet niin hyvin, ettei niistä tarvitse puhua, vai niin huonosti, ettei niistä halua puhua? Saatuani kuulla, että työntekijä oli kysynyt haastatteluun kolmea nuorta, joista kaksi suostuivat, oli kysymysten tilanne jo täysin eri. Mietin, olisiko jollakin toisella tavalla saanut enemmän nuoria haastateltavaksi.

Esimerkkinä sähköpostilla lähetettävä haastattelukutsu. Sähköpostin kautta ei olisi kuitenkaan ollut henkilökohtaista kontaktia nuoren ja työntekijän tai minun välilläni, jolloin haastattelusta olisi voinut olla helpompi kieltäytyä tai jättää kokonaan vastaamatta. Aalto ja Holopainen (2018, s. 10) lähettivät opinnäytetyötään varten kirjallisen kyselyn ja vastauskirjeen 60 jälkihuollon jo päättäneelle nuorelle. Vastauksia tuli takaisin nolla. Kirjallinen aineiston hankinta ei siis olisi riittävä menetelmä.

Ehdotuksena vastaajien lisäämiseen olisi se, että tutkija tapaisi jälkihuollon nuoria henkilökohtaisesti, ja kysyisi heiltä silloin, onko osallistumiseen kiinnostusta. Tällaisia mahdollisuuksia voisi olla jälkihuollon nuorten vertaistukikohtaukset tai tutkija jälkihuollon työntekijän mukana tapaamisilla. Molemmissa tapauksissa nuorilla kuuluisi olla tutkijasta tieto etukäteen.

Kehitysideana on jälkihuollossa olevien nuorten haastattelumäärän lisääminen. Kirjallisten haastattelulomakkeiden lähettäminen koettiin Aallon ja Holopaisen (2018) tutkimuksessa tuloksettomaksi. Läheiset ihmissuhteet ja niiden merkitys ovat jokaiselle ihmiselle henkilökohtainen aihe, joten mahdollisen internetkyselyn avulla olisi vaikea saada kaikkea sitä tietoa, mitä tarvittaisiin onnistuneelle tutkimukselle.

Jatkotutkimuksena ehdotetaan sijaishuollossa olleiden nuorten sosiaalisten viitekehysten laajempaa tutkimista. Tässä tutkimuksessa aiheena ovat olleet vain läheiset ihmissuhteet. Läheisiin ihmissuhteisiin ja niiden merkityksiin vaikuttavina tekijöinä ovat myös tapahtumat ennen sijaishuollon alkamista ja muut vaikuttavat tekijät, esimerkiksi varhaiskasvatus. Ammatti- korkeakoulun opinnäytetyössä pitää kuitenkin osata rajata tutkimusta, jotta siitä ei tulisi liian laaja. Myös vastaajien isompi määrä olisi jatkotutkimuksissa tärkeää, jotta vastaajien yksityisyys ja tunnistamattomuus säilyisi henkilökohtaisista kokemuksista huolimatta.

Opinnäytetyöprosessi on auttanut minua lastensuojelun tulevana ammattilaisena ymmärtämään, mitä eri ihmissuhteet merkitsevät sijaishuollon lapsille ja nuorille. Jokaisella lapsella ja nuorella on oma, erityinen käsitys siitä, kuka hänelle on läheisin ja merkittävin omassa elämässään. Toivon, että muutkin lastensuojelun ammattilaiset hyötyisivät tästä tutkimuksesta ja ymmärtäisivät sijaishuollon lasten ja nuorten eri ihmissuhteita.

## LÄHTEET

Aalto, K. & Holopainen, H. (2018). ”No kylhän se oli vähä sellai hyvä, et joku katto mun perään.. – Nuorten kokemuksia jälkihuollosta ja sen jälkeen”. Opinnäytetyö. Haettu 17.1.2019 osoitteesta

Ahonen, T., Lyytinen, H., Lyytinen, P., Pulkkinen, L., Ruoppila, I. & Nurmi, J-E. (2015). *Ihmisen psykologinen kehitys*. 6. painos. Juva: Bookwell Oy.

Alasuutari, P. (2014). *Laadullinen tutkimus 2.0*. 5. painos. Tampere: Vastapaino.

Euroopan ihmisoikeussopimus 63/1999. Haettu 4.2.2019 osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopsteksti/1999/19990063>

Hautamäki, A. (2005). Kiintymyssuhdeteoria – teoria yksilön kiin(nit)tymisestä tärkeisiin toisiin ihmisiin, kiintymyssuhteen katkoksista ja merkityksestä kehitykselle. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. 1.-4. painos. Vantaa: Dark Oy.

Hirsjärvi, S. & Hurme, H. (2011). *Tutkimushaastattelu: Teemahaastattelun teoria ja käytäntö*. Tallinna: Raamatutrükikoda.

Hämeen-Anttila, L. (2017). Lasten ja perheiden sosiaalipalvelut. Teoksessa M. Lähteinen, P. Marjamäki & A. Kananoja (toim.) *Sosiaalityön käsikirja*. Tallinna: Printon.

Inkinen, H. (2018). Teoksessa S. Hyvärinen & T. Pösö (toim.) *Lasten haastattelu lastensuojelussa*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Isotalo, K. & Kinnunen, S. (2004). *Omaan kämpppään!*. Jyväskylä: Gummerus Kirjapaino Oy.

Jokinen, K. & Mikats, J. (2018). Lähisuhteet lasten arjessa. Teoksessa P. Eerola & H. Pirskanen (toim.) *Perhe ja tunteet*. Tallinna: Printon Trükikoda.

Junttila, N. (2015). *Kavereita nolla - lasten ja nuorten yksinäisyys*. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Kalland, M. (2005). Kiintymyssuhdeteorian klininen merkitys. Teoksessa J. Sinkkonen & M. Kalland (toim.) *Varhaiset ihmissuhteet ja niiden häiriintyminen*. 1.-4. painos. Vantaa: Dark Oy.

Kallinen, K. (2018). Perhehoitolasten sisarussuhteet sekä vertaissuhteet sijaisperheessä. Yksilöllinen elämänprojekti ei näytä olevan valinta vaan pakko. Nuorisotutkimus 36. vuosikerta 4/2018. Helsinki: Nuorisotutkimusseura ry.

Kananen, J. (2010). *Opinnäytetyön kirjoittamisen käytännön opas*. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu, liiketoiminta ja palvelut -yksikkö.

Keltikangas-Järvinen, L. (2010). *Sosiaalisuus ja sosiaaliset taidot*. Juva: WS Bookwell Oy.

Laki lapsen huollosta ja tapaamisoikeudesta 361/1983. Haettu 4.2.2019 osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1983/19830361#P1>

Lastensuojelulaki 417/2007. Haettu 5.10.2018 osoitteesta: <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417#L1P3a>

Lastensuojelu.info (n.d.) Milloin lapsi sijoitetaan oman kodin ulkopuolelle? Haettu 5.10.2018 osoitteesta: <https://www.lastensuojelu.info/lapsiperheiden-palvelut/milloin-lapsi-sijoitetaan-oman-kodin-ulkopuolelle/>

Lindblom, J. (2017). Significance of early family environment on children's affect regulation: From family autonomy and intimacy to attentional processes and mental health. Väitöskirja. Haettu 4.10.2018 osoitteesta: <http://tampub.uta.fi/bitstream/handle/10023/101411/978-952-03-0457-7.pdf?sequence=4&isAllowed=y>

Mäkelä, J. & Sajaniemi, N. (2013). Vertaissuhteet muovaavat lapsen aivoja. Teoksessa J. Reivinen & L. Vähäkylä (toim.) *Ketä kiinnostaa? Lasten ja nuorten hyvinvointi ja syrjäytyminen*. Tallinna: Raamatutrukkoja OÜ

Niittyvaara, E. (2018). Lastensuojelulaitoksissa asuneiden lasten ja nuorten sosiaaliset suhteet sijoituksen aikana. Pro Gradu-tutkielma. Haettu 17.1.2019 osoitteesta: <https://www.utupub.fi/bitstream/handle/10024/145134/Niittyvaara%20Emmi.pdf?sequence=1&isAllowed=y>

Palmu, A. (2015). "Niillehän mä aina soitan" : pitkäikäistutkimus sijoitettujen lasten ihmissuhteista. Pro Gradu-tutkielma.

Perhehoitolaki 263/2015. Haettu 6.3.2019 osoitteesta: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2015/20150263>

Perhehoitoliitto. (n.d.a). Lastensuojelun perhehoito. Haettu 6.3.2019 osoitteesta: [https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/lapset\\_nuoret](https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/lapset_nuoret)

Perhehoitoliitto. (n.d.b) Miten sijaisvanhemmaksi tullaan? Haettu 6.3.2019 osoitteesta: [https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/lapset\\_nuoret/miten\\_sijaisvanhemmaksi\\_tullaan](https://www.perhehoitoliitto.fi/perhehoito/lapset_nuoret/miten_sijaisvanhemmaksi_tullaan)



THL. (2018b). Lastensuojelu 2017. Suomen virallinen tilasto. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 6.3.2019 osoitteesta: [http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17\\_18\\_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y](http://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/136409/Tr17_18_LASU.pdf?sequence=5&isAllowed=y)

THL. (2016). Mitä on lastensuojelu? Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Päivitetty 25.1.2016. Haettu 5.10.2018 osoitteesta: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/mita-on-lastensuojelu>

THL. (n.d.) Lastenkoti, nuorisokoti. Lastensuojelun käsikirja. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Haettu 6.3.2019 osoitteesta: <https://thl.fi/fi/web/lastensuojelun-kasikirja/tyoprosessi/sijaishuolto/sijaishuollon-muodot/lastensuojelulaitokset/lastenkoti-nuorisokoti>

Tuomi, J. & Sarajarvi, A. (2009). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi*. 10. uudistettu painos. Vantaa: Hansaprint Oy.

Uusitalo, T. (2007). Nuoruusajan yksinäisyys. Teoksessa K. Määttä (toim.) *Helposti särkyvää – Nuoren kasvun turvaaminen*. Helsinki: Gummerus Kirjapaino Oy.

Vanhus- ja lähimmäispalvelun liitto. (2015). Ikääntyneen välittävä verkosto - hyvät käytännöt. Etsivä mieli 2012-2016 -projekti. Haettu 21.11.2018 osoitteesta: [https://www.valli.fi/fileadmin/user\\_upload/Hyvät\\_kaytannot/IVV\\_ikaantyneen\\_valittava\\_verkosto\\_2015.pdf](https://www.valli.fi/fileadmin/user_upload/Hyvät_kaytannot/IVV_ikaantyneen_valittava_verkosto_2015.pdf)

Vilén, M., Vihunen, R., Vartiainen, J., Sivén, T., Neuvonen, S., & Kurvinen A. (2013). *Lapsuus: erityinen elämänvaihe*. Helsinki: Sanoma Pro Oy.

Vilka, H. (2015). *Tutki ja kehitä*. 4. uudistettu painos. Juva: Bookwell Oy

Väestöliitto. (n.d.) Vuorovaikutus. Nuorten nettisivut. Haettu 4.10.2018 osoitteesta: <http://www.vaestoliitto.fi/nuoret/mina-ja-muut/ihmissuhteet/vuorovaikutus>

Yleissopimus lapsen oikeuksista 60/1991. Haettu 4.2.2019 osoitteesta: [https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopiteksti/1991/19910060/19910060\\_2](https://www.finlex.fi/fi/sopimukset/sopiteksti/1991/19910060/19910060_2)

## TIEDOTE NUORELLE

Hei jälkihuollon nuori!

Olen Lottaliisa Salmi ja opiskelen Hämeen ammattikorkeakoulussa sosionomiksi viimeistä vuotta. Opiskeluihini kuuluu opinnäytetyön tekeminen. Teen tutkimusta aiheesta ”Läheisten ihmissuhteiden merkitys sijaishuollossa olleille nuorille”, ja etsinkin nyt muutamaa haastateltavaa opinnäytetyöhöni. Sijaishuollolla tarkoitetaan tässä tapauksessa huostaanotettuja nuoria, jotka ovat asuneet jossain lastensuojelulaitoksessa, tai esimerkiksi lastenkodissa tai koulukodissa. Tutkimus toteutetaan yksilohaastatteluina nuorille, jotka ovat tällä hetkellä jälkihuollossa. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa siitä, mitkä läheiset ihmissuhteet nuoret ovat kokeneet tärkeiksi nuoruudessaan. Läheiset ihmissuhteet on kategorioitu kolmeen osa-alueeseen; vanhemmat ja sisarukset, ystävät ja lastensuojelussa olleet aikuiset.

Haastatteluun osallistuminen on vapaaehtoista. Haastattelussa vastaat suullisesti kysymyksiin. Haastattelut äänitetään, litteroidaan ja vastauksia käytetään opinnäytetyön tutkimusaineistona. Annetuista vastauksista poistetaan kuitenkin tunnistetiedot, eikä haastateltavaa voida tunnistaa valmiista opinnäytetyöstä. Opinnäytetyöstä ei käy ilmi kaupunki, eikä haastateltavan sukupuoli tai ikä. Haastatteluäänitteet ja muu niihin liittyvä materiaali tuhoetaan opinnäytetyön valmistuttua. Äänitteet ja muu materiaali eivät myöskään päädy kolmansille osapuolille. Valmiin opinnäytetyön voi lukea Theseuksesta, josta löytyy ammattikorkeakoulujen opinnäytetyöt ja julkaisut verkossa. ([www.theseus.fi](http://www.theseus.fi))

Haastattelu on mahdollista toteuttaa siellä, missä Sinä toivot sen tapahtuvan. Jälkihuollon asemalla, kahvilassa, kirjastossa. Tarjoan pienen palkkion osallistumisesta. Ennen haastattelua haastateltava ja haastattelija allekirjoittavat yhdessä sopimuksen haastattelun ehdoista. Jos sinulla heräsi kysyttävää tai jokin asia mietityttää, voit olla minuun yhteydessä puhelimitse tai sähköpostilla. Jos haluat osallistua tutkimukseen, saat Jälkihuollon työntekijältä suostumuslomakkeen yhteystietojen antamisesta minulle ja minä olen sinuun yhteydessä myöhemmin.

Kiitos Sinulle!

Ystävällisin terveisin,

Lottaliisa Salmi

puh. XXX-XXXXXXX

sposti: [lottaliisa.salmi@student.hamk.fi](mailto:lottaliisa.salmi@student.hamk.fi)

## YHTEYSTIETOJEN SUOSTUMUSLOMAKE

## Kirjallinen suostumuslomake

Suostumus omien yhteystietojen antamisesta Lottaliisa Salmelle.

Opinnäytetyö: Läheisten ihmissuhteiden merkitys sijaishuollossa olleille nuorille

Tekijä: Lottaliisa Salmi, sosionomiopiskelija

Allekirjoittamalla tämän suostumuslomakkeen, suostun siihen, että minun yhteystietoni (nimi ja puhelinnumero) voidaan antaa opinnäytetyön tekijälle ja hän voi olla minuun yhteydessä haastatteluajankohdan sopimisen kanssa. Tämä sopimus ei sido osallistumaan haastatteluun. Haastatteluun osallistuminen on aina vapaaehtoista. Tutkimuksen tekijä sitoutuu vaitiolovelvollisuuteen, eikä luovuta yhteystietoja kolmansille osapuolille. Yhteystietoja käytetään vain yhteydenottamiseen haastatteluun liittyen ja ne hävitetään opinnäytetyön valmistumisen jälkeen.

---

Aika ja paikka

---

Allekirjoitus ja nimenselvennys

## AINEISTON KÄYTÖN SUOSTUMUSLOMAKE

## Kirjallinen suostumuslomake

Suostumus opinnäytetyön haastatteluun ja vastausten käyttöön.

Opinnäytetyö: Läheisten ihmissuhteiden merkitys sijaishuollossa olleille nuorille

Tekijä: Lottaliisa Salmi

Allekirjoittamalla tämän lomakkeen, suostun siihen, että haastatteluni äänitetään, litte-roidaan ja sen vastauksia voidaan käyttää osana Hämeen ammattikorkeakoulun sosio-nomiopiskelijan opinnäytetyötä. Haastattelun vastaukset ovat opinnäytetyössä nimet-töminä eikä niistä voida haastateltavaa tunnistaa. Haastattelun aineistoa käsitellään luottamuksellisesti ja se tuhotaan opinnäytetyön valmistumisen jälkeen. Tiedot haastat-telusta ja haastateltavasta eivät myöskään päädy kolmansien osapuolien tietoon. Haas-tattelija sitoutuu vaitiolovelvollisuuteen. Tästä sopimuksesta jää oma kappale haastatel-tavalle.

---

Aika ja paikka

---

Allekirjoitus ja nimenselvennys

---

Lottaliisa Salmi, sosionomiopiskelija

## HAASTATTELUKYSYMYKSET NUORILLE

1. Minkä ikäisenä sinut huostaanotettiin?
2. Millaisissa lastensuojelun paikassa asuit lapsuuden ja nuoruuden?
3. Millaisia ihmissuhteita sinulla on ollut nuoruudessasi?
4. Mitkä ihmissuhteet koit tärkeäksi ja merkittäväksi?
5. Mitkä asiat tekivät näistä ihmissuhteista tärkeitä ja merkittäviä? (Miksi?)
6. Oletko kokenut, että sinulla ystäviä sijaishuollossa?
7. Missä tutustuit ystäviisi?
8. Ovatko nämä ystävät yhä elämässäsi?
9. Miten kuvailisit ystävyysuhteitasi?
10. Olitko tekemisissä äidin, isän ja muiden sukulaisten kanssa nuoruudessasi?
11. Jos et ollut, miksi et? / Jos olit, olivatko vanhempasi sinuun yhteydessä vai sinä heihin?
12. Oletko tekemisissä heidän kanssaan nykyään?
13. Olivatko sijaishuoltoipaikkasi aikuiset sinulle läheisiä?
14. Kuvaile miksi he olivat tai eivät olleet läheisiä.
15. Olisiko jokin voinut olla toisin? Mikä?
16. Oletko heidän kanssaan tekemisissä nykyään?
17. Kannustettiin sinua sijaishuoltopaikassa tapaamaan tai olemaan yhteydessä läheisiin?
18. Miten olisit halunnut, että sijaishuoltopaikassa toimitaan?
19. Olisivatko he voineet toimia toisin mielestäsi?
20. Olisitko itse toiminut toisin?
21. Verkostokartta

## VERKOSTOKARTTA

